

**Управління Верховного комісара
Організації Об'єднаних Націй
з прав людини**

**Доповідь про ситуацію з правами людини в Україні
15 травня 2014 р.**

Цей текст представлений виключно для ознайомлення.
Це НЕОФІЦІЙНИЙ переклад оригінального документу,
написаного англійською мовою.

ЗМІСТ

I.	РЕЗЮМЕ	3
II.	МЕТОДОЛОГІЯ	5
III.	РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОТЕСТАМИ НА МАЙДАНІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ	6
IV.	ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ	8
	A. Верховенство права.....	8
	B. Реформа правоохоронного сектора	11
	C. Свобода мирних зібрань	12
	D. Свобода думки і слова	14
	E. Право на життя, свободу і особисту недоторканність	15
	F. Політичні права	17
	G. Права меншин.....	20
V.	ОСОБЛИВІ ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ.....	22
	A. Право на життя, свободу і особисту недоторканність	22
	B. Свобода думки і слова	26
	C. Розслідування, що стосуються подій на сході України	27
	D. Економічні та соціальні права	28
VI.	ОСОБЛИВІ ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМУ	28
	A. Внутрішньо переміщені особи з Криму	29
	B. Права мешканців Криму	30
	C. Права корінних народів.....	33
VII.	ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	35
VIII.	ДОДАТОК	38

I. РЕЗЮМЕ

1. Ця доповідь ґрунтується на висновках Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ)¹ за період з 2 квітня по 6 травня 2014 р. Вона є продовженням першої доповіді про ситуацію в сфері прав людини в Україні, випущеної Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН) 15 квітня 2014 р.

2. Після оприлюднення першої доповіді ММПЛУ відзначила кроки, здійснені Урядом України для реалізації деяких із рекомендацій, викладених у доповіді. Це, зокрема, розробка законодавства щодо мирних зібрань та формування політики щодо запобігання негативному стереотипному зображенню громад меншин засобами масової інформації.

3. ММПЛУ також відзначає поточне розслідування Генеральною прокуратурою України грубих порушень прав людини, що були скоєні під час запеклих сутичок на Майдані в період з листопада 2013 р. по лютий 2014 р., які призвели до вбивств мітингувальників та працівників міліції, а також обвинувачень у тортурах та повідомлень про зникнення людей. Ці розслідування необхідно завершити у своєчасний, незалежний, дієвий та неупереджений спосіб, щоб забезпечити відповідальність і справедливість для всіх – як жертв, так і можливих винуватців; при цьому процес та результати розслідувань мають бути прозорими.

4. УВКПЛ ООН високо цінить щирий прийом ММПЛУ Урядом України, який забезпечив відкриту та конструктивну співпрацю. Уряд дотримується відвертої позиції у наданні інформації та обговоренні з ММПЛУ проблем щодо прав людини: права на життя, свободу і особисту недоторканність, права на вільне пересування, на свободу мирних зібрань і асоціацій та на вільне виявлення переконань, а також права на незалежний суд і рівний доступ до правосуддя без будь-якої дискримінації та щодо захисту прав усіх меншин.

5. Основні підсумки та висновки за період, охоплений цією доповіддю, є наступними:

- i. Уряд України вживає заходів для виконання положень Женевської угоди, укладеної 17 квітня 2014 р.² Того ж дня Кабінет Міністрів України видав Розпорядження «Про організацію проведення обговорення змін до Конституції

¹ Концептуальна записка про діяльність ММПЛУ додається.

² Женевська зустріч відбулася 17 квітня 2014 р. У результаті переговорів між представниками України, ЄС, США і Російської Федерації було досягнуто домовленості щодо початкових конкретних кроків для деескалації напруги та відновлення безпеки всіх громадян: (1) Всі сторони зобов'язалися утримуватися від будь-яких форм насильства, залякування або провокаційних дій; (2) Всі незаконні збройні формування повинні бути роззброєні; всі незаконно захоплені будівлі повинні бути повернуті законним власникам; всі незаконно захоплені громадські місця повинні бути звільнені; (3) Всім учасникам протестів і тим, хто звільнить будівлі й добровільно складе зброю, буде гарантована амністія, за винятком тих, хто буде визнаний винним у скоєнні тяжких злочинів; (4) Анонсований конституційний процес буде всеосяжним, прозорим і відповідальним та здійснюватиметься шляхом широкого національного діалогу.

України щодо децентралізації державної влади». 18 квітня парламентська коаліція запропонувала всім політичним партіям, представленим у парламенті, підписати меморандум про взаєморозуміння щодо шляхів урегулювання ситуації у Східній Україні. За словами в.о. Президента України, Голови Верховної Ради України пана Турчинова, члени опозиції не підтримали цю ініціативу. 22 квітня у Верховній Раді був зареєстрований проект Закону «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення масових акцій громадянського протистояння, що розпочалися 22 лютого 2014 року».

- ii. Озброєні групи продовжують незаконно захоплювати та утримувати громадські та адміністративні будівлі у містах і селищах східних регіонів та заявляти про створення «самопроголошених регіонів». Дедалі зростає кількість порушень прав людини – таких як викрадення, переслідування, незаконне утримання, зокрема журналістів – що їх скоюють керівники та члени цих озброєних груп. Це веде до руйнування правопорядку й створення атмосфери залякування та переслідування.
- iii. Унаслідок незаконного «референдуму»³ в Автономній Республіці Крим (Україна), що відбувся 16 березня, з'являється дедалі більше повідомлень про вплив на мешканців змін в інституційній та правовій базі. Труднощі з реалізацією прав людини стосуються громадянства, власності та трудових прав, доступу до охорони здоров'я та освіти. Предметом занепокоєння ММПЛУ є зростання кількості повідомлень про продовження переслідування кримських татар та інших мешканців, які не підтримали «референдум». Тривожними фактами є зафіксовані випадки перешкоджання кримським татарам у здійсненні права на вільне пересування, а також нещодавній напад на будівлю Меджлісу кримськотатарського народу. Зараз у Криму примусово запроваджується законодавство Російської Федерації, всупереч Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України». Його відмінності від українських законів матимуть значний вплив на права людини, спричиняючи, зокрема, обмеження права на вільне виявлення переконань, права на свободу мирних зборів і асоціацій та право на свободу релігії.
- iv. Урядові України необхідно провести швидке, прозоре та всебічне розслідування трагічних подій в Одесі й забезпечити своєчасне та неупереджене притягнення винуватців до відповідальності. Наслідки насильства, що мало місце 2 травня в Одесі, зміцнили рішучість багатьох і посилили риторику ненависті. Як результат, пролунав заклик до мобілізації для приєднання до місцевих озброєних груп у Донецькій та Луганській областях. В обох регіонах на 11 травня були заплановані референдуми про «визнання» так званих «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки».

³ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України», п. 5: «Підкреслює, що референдум проведений в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь 16 березня 2014 року, не маючи законної сили, не може бути основою для будь-якої зміни статусу Автономної Республіки Крим або міста Севастополь».

- v. ММПЛУ спостерігала багато мирних демонстрацій у країні. Була відмічена тенденція раптового перетворення мирного протесту на жорстоке протистояння. Такі насильницькі дії та протистояння дедалі частіше призводять до численних смертей та травм. Надто часто міліція, як здається, не здатна гарантувати безпеку учасникам і забезпечити правопорядок. Нормативне регулювання мирних зібрань необхідно вдосконалити – і як предмет міжнародного права, і як спосіб висловлення людьми своєї думки. Дії правоохоронних органів повинні сприяти проведенню таких зібрань, забезпечуючи захист учасників незалежно від їхніх політичних поглядів.
- vi. У Східній Україні свобода виявлення переконань зазнає особливих утисків через переслідування журналістів і засобів масової інформації та погрози на їхню адресу. Подальше поширення мови ворожнечі ще більше посилює напруженість. Обидва ці чинники поглиблюють розлади між громадами та загострюють кризу. Всі сторони повинні вжити невідкладних заходів для уникнення підбурювання й радикалізації.
- vii. Активно проводиться кампанія у рамках підготовки до президентських виборів, призначених на 25 травня. Деякі кандидати повідомляють про упереджені обмеження, конфлікти та інциденти, що впливають на зменшують їхню здатність проводити передвиборчу кампанію. Прозорі, чесні та демократичні президентські вибори, що відбудуться 25 травня, є важливим фактором деескалації напруженості та відновлення правопорядку.

II. МЕТОДОЛОГІЯ

- 6. Доповідь про ситуацію з правами людини в Україні підготовлена ММПЛУ і охоплює період з 2 квітня по 6 травня 2014 р.
- 7. Доповідь підготовлена відповідно до завдань ММПЛУ, викладених у концептуальній записці (див. додаток), і згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України», прийнятою 27 березня 2014 р.
- 8. Протягом звітного періоду ММПЛУ продовжувала роботу з головного офісу в Києві та з відділень у Донецьку, Харкові, Львові та Одесі (який також охоплює Крим) із тією ж штатною чисельністю (34 співробітники).
- 9. ММПЛУ здійснює координацію та співробітництво з різними партнерами в Україні, зокрема з Представництвом ООН та Спеціальною моніторинговою місією ОБСЄ (СММ) в Україні.
- 10. ММПЛУ відстежує повідомлення про порушення прав людини шляхом проведення виїздів на місця (якщо дозволяють умови доступу та безпеки), проведення співбесід, збирання і аналізу всієї доречної інформації. ММПЛУ виявляє належну дбайливість для підтвердження та перехресної перевірки інформації з максимально широкого кола джерел, таких як розповіді жертв і свідків порушень прав людини, державні суб'єкти, регіональні органи влади, місцеві громади, представники груп із різними політичними поглядами, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, організації громадянського суспільства, правозахисники, регіональні

організації, агенції ООН і дипломатична спільнота. ММПЛУ також збирає інформацію через вторинні джерела, такі як повідомлення засобів масової інформації та відомості, зібрані третіми особами. Усюди, де можливо, ММПЛУ забезпечує, щоб її аналіз базувався на первинних повідомленнях безпосередніх жертв і (або) свідків інцидентів та на результатах виїздів на місця подій. У деяких випадках це неможливо, в першу чергу через пов'язані з безпекою обмеження, що впливають на доступ. У таких ситуаціях ММПЛУ покладається на інформацію, зібрану через надійні зв'язки, знову ж таки з якомога ширшого кола джерел, котрі оцінюються на предмет авторитетності та достовірності.

11. Якщо ММПЛУ не задоволена результатами перевірки інформації стосовно певного інциденту, то ця інформація у доповідь не включається. Якщо інформація непевна, ММПЛУ не повідомляє про даний інцидент, і висновки не робляться доти, доки отримана інформація не буде перевірена.

12. Випадки, висвітлені у доповіді, не становлять вичерпний перелік усіх випадків, розглядуваних ММПЛУ, а скоріше вважаються показовими для існуючих проблем щодо прав людини, такими, що вказують на поточні або нові тенденції та характер порушень прав людини. Для обґрунтування свого аналізу і звітності ММПЛУ працює через електронну базу даних.

III. РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОТЕСТАМИ НА МАЙДАНІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Рішення про амністію осіб, відповідальних за видачу наказу про жорстокий розгін протестувальників на Майдані Незалежності 29-30 листопада 2013 р., буде переглянуто

13. 2 квітня Апеляційний суд міста Києва скасував і повернув на перегляд рішення Печерського районного суду про амністію осіб, відповідальних за видачу наказу про жорстоке придушення і розгін протестувальників спецпідрозділом «Беркут»⁴ у ніч на 30 листопада 2013 р. Це був перший випадок надмірного застосування сили проти мирних демонстрантів під час демонстрацій на Майдані. Щонайменше 90 осіб були травмовані; 35 протестувальників були затримані, а пізніше звільнені. Цей випадок насильства прийнято вважати поштовхом до подальших протестів на Майдані. Нове слухання у Печерському районному суді заплановано на 14 травня.

Кримінальне провадження у справах про вбивства 19-21 січня та 18-20 лютого 2014 р.

14. Після жорстоких сутичок 1-2 грудня та 10-11 грудня 2013 р. та зіткнень і вбивств демонстрантів, що мали місце 19-21 січня 2014 р., насильство у Києві сягнуло піку 18 - 20 лютого. Більше 120 осіб (зокрема 3 жінки) було вбито, а сотні було поранено – серед них були як демонстранти, так і працівники міліції. Деякі з них пізніше померли в лікарні від отриманих ран.

⁴ Підрозділ «Беркут» був підрозділом міліції особливого призначення у структурі Міністерства внутрішніх справ. 25 лютого 2014 р. Міністр внутрішніх справ Арсен Аваков підписав наказ про його ліквідацію.

15. ММППЛУ відстежує два окремі кримінальні провадження, відкриті Генеральною прокуратурою України: одне у справі про вбивство демонстрантів, а інше – у справі про вбивство працівників міліції.⁵

16. Генеральна прокуратура розпочала кримінальне розслідування за статтями 115 (умисне вбивство), 121 (умисне тяжке тілесне ушкодження) та 194 (умисне знищення або пошкодження майна) Кримінального кодексу України. Це розслідування стосується вбивства протестувальників (75 осіб) та поранень, спричинених застосуванням вогнепальної зброї, у період з 19 січня по 20 лютого на вулицях Грушевського та Інститутській.

17. За даними попереднього розслідування, спецпідрозділ «Беркут» під час протестів убив 46 осіб. Станом на 24 квітня 2014 р. три працівники «Беркуту» були заарештовані, їм було висунуто офіційне звинувачення в умисному вбивстві (стаття 115). Інформація, одержана ММППЛУ з Генеральної прокуратури, свідчить про те, що під слідством перебуває ще ряд працівників «Беркуту».

18. Головне слідче управління Генеральної прокуратури продовжує розслідувати факти надмірного застосування сили та принизливого поведіння з боку працівників правоохоронних органів щодо активіста Майдану пана Гаврилюка, якого роздягнули догола, грубо штовхали та примушували стояти не рухаючись на снігу при мінусовій температурі, при цьому працівник міліції знімав його на мобільний телефон. У даній справі військовослужбовець внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ перебуває під підозрою за статтею 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) Кримінального кодексу України.

19. Генеральна прокуратура повідомила ММППЛУ, що вона перевіряє заяви про те, що у вищезгаданих злочинах, зокрема у цілеспрямованих убивствах у лютому, брали участь іноземці. У січні-лютому ряд нападів, викрадень, жорстоких побиттів та вбивств активістів Майдану, а також підпалів автомобілів, що належали «Автомайдану», скоїли так звані «тітушки», яких також називають групою «Антимайдан». Зокрема, було здійснено напад на журналіста В'ячеслава Веремія, якого було побито та підстрелено увечері 18 лютого, через що 19 лютого він помер у лікарні. У даній справі Генеральною прокуратурою України розшукуються троє підозрюваних у рамках розслідування діяльності злочинної групи – одного заарештовано, а двоє залишаються на волі.

Заява до Міжнародного кримінального суду щодо розслідування насильства на Майдані

20. 9 квітня Уряд України звернувся до Міжнародного кримінального суду (МКС) щодо розслідування подій, що трапилися на Майдані у період з 21 листопада по 22 лютого 2014 р. Секретар МКС прийняв заяву, подану Україною, стосовно визнання юрисдикції МКС щодо злочинів, учинених, на території України впродовж вищезгаданого періоду. Заяву було подано відповідно до статті 12(3) Римського статуту, яка дозволяє державі, що не є учасницею Статуту, визнати здійснення юрисдикції Судом. Прокурор МКС вирішив розпочати попереднє вивчення ситуації в

⁵ Станом на 6 травня кримінальні провадження розслідувалися; подальша інформація відсутня.

Україні з метою встановити відповідність вимогам Римського статуту для подальшого відкриття розслідування. 15 квітня Міністр юстиції офіційно заявив, що Уряд однострійно підтримує ратифікацію Римського статуту, який Україна підписала у 2000 р., але не ратифікувала.

Зниклі

21. За даними неурядової організації (НУО) «Євромайдан SOS», яка веде перелік зниклих осіб із перших днів Майдану, станом на 5 травня 2014 р. у цьому переліку залишалось 83 особи (серед яких 4 жінки). Офіційної інформації з Міністерства внутрішніх справ та Генеральної прокуратури про кількість осіб, що досі вважаються зниклими у зв'язку з подіями на Майдані, оскільки розслідування тривають.

22. За даними Генеральної прокуратури, безпосередньо після подій на Майдані 314 осіб були зареєстровані як зниклі. З того часу значну кількість цих людей вдалося знайти живими; деяких було визнано вбитими або померлими. Вкрай важливо визначити місцезнаходження та долю тих, хто залишається у переліку зниклих після Майдану.

23. Генеральний секретар Ради Європи Турбйорн Ягланд ініціював створення Міжнародної консультативної групи⁶ для нагляду над судовим розслідуванням випадків насильства під час подій на Майдані у період з 30 листопада 2013 р. по 21 лютого 2014 р. Група направила запит на надання інформації щодо насильницьких дій, скоєних будь-якою особою у наступні три періоди: ніч з 30 листопада на 1 грудня 2013 р.; 1 грудня 2013 р.; 18-21 лютого 2014 р. Перші засідання Групи в Києві відбудуться наприкінці червня 2014 р.

IV. ПРОБЛЕМИ В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ

A. Верховенство права

24. Упродовж звітнього періоду ММПЛУ відстежувала ряд заходів у сфері верховенства права. Це, зокрема: внесення змін до Конституції; внесення змін до Кримінального кодексу на предмет посилення санкцій за порушення територіальної цілісності; законодавство про відновлення довіри до судової влади; закони, що передбачають амністію, а також закон про окупацію після незаконного референдуму 16 березня в Криму.

Конституційна реформа

25. 17 квітня Кабінет Міністрів видав Розпорядження «Про організацію проведення обговорення змін до Конституції України щодо децентралізації державної влади». До 1 жовтня 2014 р. вищі урядовці, голови обласних та Київської міської державних адміністрацій повинні організувати обговорення запланованих змін до Конституції⁷

⁶ До складу Групи входять: сер Ніколас Братца, колишній Голова Європейського суду з прав людини (Голова Групи); пан Володимир Буткевич, колишній суддя Європейського суду з прав людини; та пан Олег Анпілогов, депутат Харківської обласної ради.

⁷ За даними Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України, головними напрямками конституційної реформи є: розширення повноважень місцевого самоврядування для досягнення балансу між усіма гілками влади; розбудова незалежної судової влади; нагляд за діяльністю державних органів. За новою Конституцією обласні та районні державні адміністрації будуть ліквідовані. Місцеві територіальні громади обиратимуть обласні та районні ради (місцеві парламенти) та їхніх голів. Виконавчі комітети місцевих

щодо децентралізації державної влади. Цим розпорядженням прискорюється реалізація Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої 1 квітня 2014 р.

26. 29 квітня відбулися громадські парламентські слухання щодо змін до Конституції України, де було зазначено, що головні напрями реформи передбачають розширення повноважень органів місцевого самоврядування, досягнення балансу між усіма гілками державної влади, забезпечення незалежності судової влади й нагляд за роботою державних органів. Політичні партії домовилися про те, що до 25 травня будуть остаточно оформлені пропозиції щодо змін до Конституції, після чого відбудеться засідання Верховної Ради з питань конституційної реформи. Здійснюються подальші кроки в напрямку делегування широких повноважень місцевим органам влади. 23 квітня Уряд схвалив перший законопроект «Про співробітництво територіальних громад», яким передбачено п'ять форм можливого співробітництва в громадах на основі Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої Кабінетом Міністрів раніше, 1 квітня 2014 р.

27. 5 травня Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк подав до парламенту проект Закону «Про проведення всеукраїнського консультативного опитування», яке мало б бути проведено 25 травня, в один день з президентськими виборами, з питань, які хвилюють усіх українців: національної єдності, територіальної цілісності держави та децентралізації влади⁸. 6 травня Верховна Рада не підтримала цю ініціативу.

Зміни до Кримінального кодексу посилюють санкції за порушення територіальної цілісності

28. 16 квітня в.о. Президента України підписав Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України», який набрав чинності 19 квітня. Закон містить положення, що посилюють санкції за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, а також за державну зраду та підірвання національної безпеки (диверсії та шпіонаж).

Закон про люстрацію

29. 7 квітня близько 150 активістів «Самооборони Майдану», «Правого сектора» і «Автомайдану» пікетували, блокували та штурмували будівлю Верховного Суду, де планувалося провести позачерговий З'їзд суддів. Протестувальники, разом з Єгором Соболєвим, головою Люстраційного комітету Майдану, вимагали люстрації діючих і призначення нових суддів. 8 квітня активісти «Правого сектору» та «Автомайдану» блокували парламент, закликаючи депутатів прискорити прийняття законодавства про люстрацію.

рад слугуватимуть органами місцевого самоврядування. Державна влада і повноваження, а також функції формування місцевого бюджету будуть делеговані таким структурам. Водночас державні представницькі органи створюватимуться і функціонуватимуть на територіальному рівні. Вони здійснюватимуть контроль за додержанням законодавства на певній території, але не матимуть фінансового чи економічного впливу в регіоні.

⁸ Ідея про проведення такого опитування була висловлена паном Яценюком 30 квітня під час відкриття засідання Уряду. Він заявив, що «у рамках децентралізації влади українська влада готова до додаткових гарантій на відповідній території російськомовному населенню і іншим національним меншинам».

30. 8 квітня Верховна Рада 234 голосами⁹ прийняла Закон «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» (так званий «Закон про люстрацію суддів»), який набрав чинності 10 травня (при цьому запропонований закон про люстрацію державних службовців був знятий з порядку денного парламенту). Мета цього закону – зміцнити верховенство права, відновити довіру до судової влади, протидіяти корупції в судах шляхом звільнення суддів, які грубими порушеннями професійно-етичних норм дискредитували судову владу. Закон також визначає правові та організаційні засади проведення перевірки суддів. Він встановлює мету, цілі та строки перевірки суддів, а також визначає органи, уповноважені проводити ці процедури, зміст перевірки та заходи, що застосовуються за результатами перевірки суддів. Згідно з Законом, процес люстрації проводить Тимчасова спеціальна комісія. Передбачено, що вона складатиметься з 15 членів, по п'ять від кожної з наступних установ: Верховного Суду, Верховної Ради та Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики.

31. ММПЛУ стурбована тим, що негайне звільнення суддів може поставити під загрозу здійснення правосуддя. Імплементация Закону може призвести до необґрунтованих і немотивованих звільнень суддів. У Законі не дотримані деякі загальновизнані вимоги в галузі судочинства: ним впроваджується ретроспективна відповідальність за дії, які не вважалися карними до прийняття Закону; прийняті судові рішення, згадані в Законі, має перевіряти Тимчасова спеціальна комісія. Крім того, в тексті Закону використовується термін «політичний в'язень», який не визначений у чинному українському законодавстві. ММПЛУ ще раз повторює свою попередню рекомендацію про те, що будь-які ініціативи з люстрації повинні здійснюватися з повним дотриманням основних прав людини зацікавлених осіб, зокрема права на перегляд в індивідуальному порядку та право на оскарження.¹⁰

Амністія

32. 19 квітня набрав чинності Закон «Про амністію у 2014 році». Цей Закон, виконання якого покладається на суди, поширюється на неповнолітніх, вагітних жінок, осіб, що мають дітей, яким не виповнилося 18 років, або дітей-інвалідів, осіб, визнаних інвалідами, осіб, хворих на туберкульоз або онкологічне захворювання, осіб, які досягли пенсійного віку, ветеранів війни, учасників бойових дій та інвалідів війни, учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, осіб, батьки яких досягли 70-річного віку або визнані інвалідами. Крім того, за Законом будуть звільнені деякі військовослужбовці, засуджені за злочини середньої тяжкості. На осіб, які скоїли важкі кримінальні злочини, дія Закону не поширюється. За оцінкою Комітету Верховної Ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, право на амністію матимуть від 23 до 25 тис. ув'язнених.

33. З 9 до 23 квітня різними політичними партіями до Верховної Ради було подано п'ять законопроектів про «амністію» активістів, які брали участь у протестах після 22 лютого¹¹. Хоча запропоновані законопроекти мали певні відмінності, всі вони були спрямовані на амністію, що мала б поширюватися на: дії, спрямовані на повалення державної влади (стаття 109); організацію масових заворушень (стаття 294); захоплення адміністративних та громадських будівель (стаття 341). У більшості з цих

⁹ Загальна чисельність депутатів Верховної Ради – 450.

¹⁰ Доповідь УВКПЛ ООН про ситуацію з правами людини в Україні, 15 квітня, стор. 25 (доступна за адресою http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine_Report_15April2014.doc).

¹¹ 9 квітня - № 4667 (Партія регіонів); 10 квітня - № 4667-2 (М. Рудковський, позафракційний); 18 квітня - № 4667-3 (Кабінет Міністрів); 22 квітня - № 4667-4 (Партія регіонів); 23 квітня - № 4667-5 (Комуністична партія).

пропозицій вважалося, що випадки «сепаратизму», як посягання на територіальну цілісність України (стаття 110), повинні підпадати під дію прийнятого закону про амністію.

34. Усі ці законопроекти спрямовані на зменшення напруженості та розв'язання кризи в Україні, особливо на сході та півдні, і в більшості своїй установлюють, що акти, передбачені в них, повинні бути застосовними починаючи з 22 лютого. Зараз відповідальність за підготовку проекту відповідного закону покладена на Комітет Верховної Ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Закон про окупацію

35. 15 квітня було прийнято Закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Його положення і наслідки аналізуються в розділі VI «Особливі проблеми в сфері прав людини у Криму».

В. Реформа правоохоронного сектора

36. Поточні події та насильство в різних регіонах країни призвели до подальшого руйнування правопорядку. Найсвіжіший приклад – трагічні події, що трапилися в Одесі вдень та ввечері 2 травня, коли 46 осіб загинуло у жорстоких сутичках та у пожежі в Будинку профспілок, де багато людей знайшли притулок.¹²

37. Для розробки концепції реформування правоохоронних органів 4 квітня при Міністерстві внутрішніх справ було створено Експертну раду з питань дотримання прав людини та реформування органів внутрішніх справ. До її складу входять 14 осіб, зокрема 4 жінки, у тому числі правозахисники. До листопада 2014 р. Рада подасть Урядові концепцію реформування правоохоронних органів. Цей пакет реформ повинен зміцнити верховенство права; деполітизувати, демілітаризувати, децентралізувати та посилити структуру правоохоронних органів на основі підзвітності, прозорості та тіснішої співпраці з громадськістю та місцевими спільнотами; забезпечити професіоналізм працівників. МППЛУ включено до складу Ради зі статусом спостерігача.

38. 23 квітня Міністерство юстиції відсторонило від посад, на період розслідування звинувачень у тортурах, що мали місце у 2013 р., керівників ряду пенітенціарних установ, зокрема Дніпропетровського слідчого ізолятора та виправної колонії № 3 у Кривому Розі Дніпропетровської області. 24 квітня було звільнено керівника Одеського СІЗО. Уряд наказав створити спеціальну комісію при Міністерстві юстиції, яка має зосередитися на вдосконаленні законодавчої бази запобігання тортурам. Це забезпечить підтримку функціонування Національного превентивного механізму, створеного при Уповноваженому Верховної Ради з прав людини.

39. Експерти та правозахисники продовжують наголошувати на тому, що умови у місцях позбавлення волі не відповідають міжнародним нормам і стандартам. Застосування катувань і жорстоке поводження у місцях попереднього ув'язнення часто пояснюють тим, що ефективність роботи міліції досі оцінюються за кількісними показниками.

¹² Офіційні дані про кількість жертв – станом на 4 травня 2014 р.

С. Свобода мирних зібрань

40. У квітні й на початку продовжувалися мітинги та мирні демонстрації. Хоча багато з них є мирними – при цьому на деяких збирається велика кількість людей, а в деяких бере участь декілька пікетувальників – у деяких міських районах спостерігається тенденція переростання одночасних мітингів супротивних груп у запеклі протистояння.

41. Продовження протестів відображає різноманітність вимог: деякі мітингувальники підтримують єдність України, деякі виступають проти Уряду України, дехто прагне децентралізації або федералізму, а певна частина дивиться у напрямку сепаратизму.

42. МППЛУ спостерігала за різноманітними мітингами на підтримку України, її єдності та територіальної цілісності, що проводилися 17-21 квітня у різних містах, зокрема у Києві, Донецьку, Луганську, Полтаві, Дніпропетровську, Сумах, Харцизьку (Харківська область) і Одесі. На кожному з цих мирних заходів збиралося від 300 до 2000 осіб. Крім того, мирні протестні заходи відбулися, наприклад, 28 і 29 квітня у Чернівцях та Ужгороді (Західна Україна), де їхні учасники виступали проти розгортання військ та спецпідрозділів міліції у південно-східних регіонах України.

43. МППЛУ спостерігала також за іншими мітингами, спрямованими на: заохочення соціальних та економічних прав; вимоги про збільшення соціальних виплат і заробітної плати; припинення корупції; покращення врядування. 9 квітня у Запоріжжі (Південна Україна) відбувся мирний протест за участю близько 200 представників малих підприємств, які вимагали покласти край нелегальним ринкам і корупції. 1 травня у Києві був проведений мирний мітинг з вимогами щодо політичних змін, конституційної реформи, дострокових парламентських виборів, підвищення заробітної плати та соціальних виплат.

44. МППЛУ спостерігала ряд мирних зібрань на підтримку «федералізму» в Донецьку, Харкові, Луганську та Одесі.

45. Водночас, мав місце ряд прикладів, коли такі мирні мітинги переростали у жорстокі сутички. МППЛУ занепокоєна неодноразовими актами насильства проти мирних учасників мітингів, переважно тих, що проводяться на підтримку єдності України та проти беззаконня у містах і селах Східної України. У більшості випадків місцева міліція не робила нічого для попередження насильства, а в деяких випадках вона відкрито співпрацювала з нападниками. Наприклад, 6 квітня 1000 проросійських активістів напали на імпровізоване зібрання кількох десятків прихильників єдності України у Северодонецьку Луганської області. У результаті шістьом проукраїнським активістам знадобилася медична допомога.

46. 13 квітня проросійські активісти напали на мирний мітинг на підтримку єдності України, що проводився перед Маріупольським міським управлінням МВС. 19 учасників мітингу було доставлено до лікарні з травмами різної тяжкості.

47. 13 квітня МППЛУ спостерігала за проросійським і проукраїнським мітингами, що одночасно проводилися в Харкові в безпосередній близькості один від одного.

Завдяки присутності міліції більшу частину часу ці групи вдавалося розділяти, але ближче до закінчення обох заходів ситуація різко загострилася. Коли багато з проукраїнських активістів йшли з мітингу, на них напали проросійські активісти, які прорвали міліцейський ланцюг. Вони оточили та жорстоко побили деяких людей, яким не вдалося втекти. Принаймні 16 осіб було поранено, декількох доставили до лікарні. Міліція розпочала кримінальне провадження за фактом хуліганства, що призвело до травмування людей, за частиною 4 статті 296 Кримінального кодексу.

48. 27 квітня у Донецьку приблизно 500 протестувальників вимагали проведення референдуму про статус Донецької області та звільнення осіб, затриманих українською владою, зокрема Павла Губарева (колишнього самопроголошеного губернатора Донецької області). Саме з цієї демонстрації протестувальники пішли до будівлі державної телерадіокомпанії «Донбас». Там до них приєдналася група з руху «Оплот», і протестувальники штурмували будівлю, вимагаючи відновлення трансляції російських телеканалів.

49. 27 квітня у Харкові супротивні активісти організували мітинги на площах, розташованих поблизу одна від одної. На головній площі зібралося 500-600 протестувальників, водночас інша, дещо більша група, що підтримувала єдність України, проводила мітинг на сусідній площі. До проукраїнського зібрання приєдналися дві групи футбольних уболівальників з Харкова і Дніпропетровська. Коли останні йшли маршем до футбольного стадіону, спалахнули сутички, попри зусилля міліції розділити ці дві групи. У результаті, 14 осіб, зокрема два працівники міліції, отримали ушкодження. На головній площі Харкова (площі Свободи) протестувальники спробували встановити наметове містечко, але міліція не дала їм цього зробити. Було порушено кримінальне провадження за статтею 294 (масові заворушення). Станом на 5 травня жодній особі не було висунуто звинувачення, жодну особу не було взято під варту.

50. 28 квітня учасники мирного мітингу на підтримку єдності України у Донецьку зазнали нападу та жорстокого побиття з боку прибічників самопроголошеної «Донецької народної республіки», які були озброєні арматурою, шумовими гранатами, бейсбольними битами та пістолями, тоді як міліція неохоче запобігала сутичці. Як результат, двох осіб було госпіталізовано, десятки поранено, а п'ять учасників мітингу (за повідомленнями, студенти) були викрадені та утримувалися у місцевому відділенні Партії регіонів; їх звільнили наступного дня.

51. Найтрагічніший з усіх інцидентів трапився в Одесі 2 травня, де захід, що почався як мітинг, стрімко переріс у жорстокі зіткнення і пожежу, які забрали життя 46 людей.¹³

52. Хоча стаття 64 Конституції передбачає свободу мирних зібрань, закон, що регулює проведення таких зібрань, відсутній.¹⁴ ММПЛУ зауважує, що ця прогалина у законодавчій базі спричиняє плутанину, невідповідності та довільний підхід до

¹³ Див. нижче у розділі IV.Е.

¹⁴ Відповідно до статті 39 Конституції України, громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Це положення – єдина норма українського законодавства, яка регулює здійснення права на мирні зібрання. Проект закону про мирні зібрання наразі включений до порядку денного парламенту.

політики та практики, які врегульовують і регламентують проведення мирних зібрань. Ця політика і практика охоплюють, зокрема: організацію/підготовку мирного зібрання; співробітництво з міліцією під час мирного зібрання; умови повідомлення про мирне зібрання; процедуру оскарження рішення про заборону зібрання.

53. ММПЛУ відзначає, що у деяких випадках місцеві органи влади зверталися до адміністративних судів за рішенням про заборону зібрань. Такі рішення мотивуються неспроможністю забезпечити безпеку учасників¹⁵ та браком міліцейських кадрів. Проте, така практика веде до порушення права людини на мирні зібрання.

54. Необхідно прийняти законодавство про мирні зібрання, яке відповідатиме міжнародним нормам і стандартам. Працівники правоохоронних органів повинні проходити відповідну підготовку щодо нормативних актів з охорони громадського порядку на таких заходах, щоб сприяти проведенню мирних зібрань, захищати безпеку учасників та надавати місце для таких заходів без будь-якої дискримінації та з забезпеченням широкої участі.

D. Свобода думки і слова

55. ММПЛУ стурбована згортанням свободи виявлення переконань, переслідуваннями та загрозами для безпеки, яких зазнають журналісти, що працюють в Україні, особливо на сході. Нижче наведені деякі випадки, котрі відстежує ММПЛУ, як ілюстрація тиску, залякування і небезпеки, на які наражаються журналісти та інформаційні видання у боротьбі за контроль над ЗМІ і за те, до якої інформації можуть мати доступ широкі маси населення і які відомості вони можуть отримувати. Інші випадки, особливо у Донецькій області, висвітлені у розділі V «Особливі проблеми в сфері прав людини на сході України».¹⁶

- a) 9 квітня у Харкові журналісти протестували проти порушень свободи преси після того, як місцевий телеканал АТН зазнав нападу з боку групи озброєних осіб, які побили Олега Юхта, генерального директора АТН, і загрожували йому. У рамках розслідування даної справи заарештовано підозрюваного.
- b) 15 квітня у Сумах невідомими особами був жорстоко побитий редактор однієї з газет. Він отримав тяжкі травми голови та відкритий перелом руки.
- c) 16 квітня у Горлівці (Донецька область) телеканал «Центр», як повідомляється, припинив трансляцію своїх програм через збільшення кількості нападів на його журналістів. Як повідомили ММПЛУ журналісти, вони відчувають дедалі більшу загрозу щоразу, коли показують свої українські документи.
- d) 23 квітня невідомі нападники, за повідомленнями, кинули «коктейлі Молотова» у приміщення місцевої газети «Провінція» у м. Костянтинівка Донецької області. У результаті згорів відділ новин газети. До інциденту співробітники газети отримували певні погрози та стикалися з залякуванням. 18 квітня на вхідних дверях

¹⁵ У Запоріжжі суд заборонив проведення будь-яких мітингів і зборів у період з 25 квітня до 18 травня, ймовірно, для уникнення можливих бійок. Це рішення також було оголошено 27 квітня під час мітингу на площі Леніна.

¹⁶ Див. розділ V.

офісу видання, як повідомляється, з'явилися слова «Досить брехати!» та «Тут йде прийом в «Правий сектор».

- e) 25 квітня російські журналіст і оператор були депортовані з України на підставі того, що їхня діяльність «зашкоджує безпеці та територіальній цілісності держави».
- f) 4 травня в Одесі журналіст «5-го каналу» зазнав нападу прибічників федералізму, коли вів репортаж про події у місті. Обласна прокуратура почала кримінальне розслідування за статтею 171 (перешкоджання законній професійній діяльності журналістів).

56. Підбурювання до ненависті продовжує загострювати напруженість. Це особливо помітно в східних регіонах країни.

57. 1 травня в.о. Президента України Олександр Турчинов підписав Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України»¹⁷. Указом передбачена розробка законів і стратегій щодо регулювання медійного простору та діяльності журналістів, особливо іноземних засобів масової інформації.

Е. Право на життя, свободу і особисту недоторканність

58. Порушення правопорядку та сплеск насильства призводять до збільшення кількості жертв і погіршення ситуації в Україні. Озброєні групи дедалі частіше вчиняють порушення прав людини, зокрема викрадення, тортури та жорстоке поводження, незаконне тримання під вартою та вбивства, а також захоплення і утримання громадських будівель.

59. 5 травня керівник міліції Черкаської області оголосив про встановлення осіб, підозрюваних у справі за фактом умисного вбивства Василя Сергієнка. Останнього було викрадено з власного будинку в Корсунь-Шевченківському Черкаської області трьома невідомими 4 квітня. 5 квітня його тіло було знайдено в лісі приблизно за 150 км від Києва зі слідами ножових поранень і катувань.

60. 15 квітня невідомі особи здійснили напад на активістку однієї з НУО в Дрогобичі (Львівська область), яку в результаті було госпіталізовано. Вважають, що цей напад пов'язаний з роботою активістки щодо виявлення зловживань повноваженнями з боку посадових осіб. Медичні працівники лікарні повідомили про цей випадок органи міліції.

61. 28 квітня мер Харкова Геннадій Кернес, добре відомий прихильник єдності, був важко поранений з вогнепальної зброї невідомими особами під час велосипедної прогулянки біля свого будинку. 29 квітня його було літаком доставлено на лікування до Ізраїлю. Щоб уможливити його евакуацію з причин медичного характеру, Печерському районному суду м. Києва довелося скасувати його домашній арешт, під яким він перебував з 13 березня. Кернеса звинувачують за статтями 127 (катування),

¹⁷ Указ Президента № 449/2014.

129 (погроза вбивством) та 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) Кримінального кодексу за побиття активіста Майдану.

62. Нинішнє погіршення економічної ситуації та підвищення рівня безробіття на тлі триваючої кризи може призвести до збільшення випадків насильства щодо жінок, побутового насильства і торгівлі людьми, оскільки прояви вразливості стають набагато гострішими. Це вимагає особливої уваги та підтримки у Східній Україні, де історично склалося так, що на сьогодні участь і залучення НУО менш активні. Наприклад, єдиний у Донецьку притулок для жертв торгівлі людьми та побутового насильства, розрахований на 13 місць, працює під керівництвом органів влади.

Насильство в Одесі

63. 2 травня на мітинг за національну єдність зібралося близько 1500 осіб, зокрема багато уболівальників футбольних клубів «Чорноморець» (Одеса) та «Металіст» (Харків)¹⁸, а також мешканців міста. За повідомленнями, у натовпі також були деякі радикальні члени «Правого сектора» і підрозділу «Самооборони Майдану», озброєні битами і арматурою. Невдовзі після початку мітингу останніх спровокували близько 300 добре організованих і озброєних активних прибічників федералізму; мітинг перетворився на масові заворушення, що тривали кілька годин. У результаті четверо протестувальників, які підтримували Україну, були вбиті з вогнепальної зброї (п'ятий пізніше помер у лікарні від ран). У другій половині дня багато людей було травмовано (переважно протестувальники, які підтримували федералізм). Увечері жорстокі сутички між двома сторонами продовжилися на головній площі (Куликовому полі) та закінчилися пожежею в Будинку профспілок, де протестувальники-прихильники федералізму знайшли прихисток. У результаті цих подій загинуло 46 осіб, 30 з яких (у тому числі 6 жінок) потрапили в пастку і не змогли врятуватися з палаючої будівлі, а 8 (у тому числі 1 жінка) вистрибнули з вікон. Усього на місці пожежі загинуло 38 осіб. Мінімум 230 було поранено¹⁹. Станом на 5 травня у лікарні залишалось 65 осіб, зокрема 2 неповнолітніх. Дев'ятеро, у тому числі один працівник міліції, знаходилися у критичному стані.

64. За допомогою спеціальної гарячої лінії, організованої мерією міста, ведеться перелік зниклих, до якого спочатку було включено 13 осіб. 5 травня він містив 45 прізвищ, але ця цифра постійно змінюється через численні помилкові повідомлення або негайні дзвінки стривожених батьків та згодом розкриті справи щодо відсутності їхніх дітей.

65. Генеральна прокуратура розпочала розслідування подій, що мали місце 2 травня в Одесі. Того ж дня міліція забрала з місця подій 114 осіб, за повідомленнями – для їхнього ж власного захисту. Слідче управління міліції повідомило ММПЛУ, що тільки 11 осіб офіційно взято під варту на підставі частини 2 статті 294 (Масові заворушення, що призвели до загибелі людей).

¹⁸ Спільні марші футбольних фанів перед усіма футбольними матчами – регулярна традиція.

¹⁹ За даними Управління охорони здоров'я Одеської міської ради, 230 осіб звернулися за медичною допомогою, з яких 214 були доставлені до лікарень каретами швидкої допомоги.

66. У контексті подій в Одесі роль міліції, та брак готовності й захисту викликають багато запитань²⁰. Прокуратурою відкрито кримінальне провадження щодо працівників міліції за статтею 367 (службова недбалість). 3 травня керівника міліції області пана Луцюка було звільнено.

67. 5 травня Міністр внутрішніх справ Арсен Аваков оголосив, що в Одесу прибуває спеціальний підрозділ Національної гвардії (400 осіб) для захисту цілісності регіону та відновлення громадського порядку. Він діятиме під керівництвом голови Одеської обласної державної адміністрації. Цей підрозділ складається з озброєних добровольців, що викликає занепокоєння, враховуючи відсутність у них підготовки щодо дій при масових протестах.

Ф. Політичні права

Права людини у виборчому процесі

68. 4 квітня Центральна виборча комісія (ЦВК) підтвердила реєстрацію²¹ 23 кандидатів (20 чоловіків і 3 жінок) на президентські вибори, заплановані на 25 травня²².

69. Деякі кандидати повідомили про те, що вони стикнулися під час ведення передвиборчої кампанії з довільними обмеженнями, пропагандою ненависті, залякуваннями та актами насильства. Деякі приклади таких випадків наведені нижче.

- a) 10 квітня Олегові Царьову (безпартійному кандидату зі Східної України) після прес-конференції в Одесі, за повідомленнями, активісти «Правого сектора» не дали вийти з місця її проведення. Між ними та прибічниками пана Царьова виникла бійка. Міліції вдалося вивести пана Царьова з готелю.
- b) 14 квітня Михайло Добкін (Партія регіонів) і Олег Царьов зазнали нападу в Києві біля будівлі ICTV (національного телеканалу). Обидва вони відомі своєю проросійською позицією та підтримкою федералізму.
- c) 11 квітня у Рівному, за повідомленнями, активісти «Правого сектора» пікетували офіс Комуністичної партії України, спалили документи, а потім опечатали приміщення. Вони вимагали заборонити діяльність цієї партії через те, що її керівник Петро Симоненко підтримує сепаратистську діяльність у Південно-Східній Україні.
- d) 22-23 квітня у Краснодоні та Алчевську (Луганська область) невідомі напали на агітаційні намети Анатолія Гриценка (партія «Громадянська позиція»). 30 квітня у Миколаєві його агітатори зазнали словесних образ від невідомих осіб, які вимагали прибрати агітаційні намети.

²⁰ Запитання викликає також і готовність Державної служби України з надзвичайних ситуацій та її спроможність справитися з підпалом. У той же час медична допомога (перша допомога, надана лікарями швидкої допомоги, та медична допомога в лікарнях) була оцінена як дуже ефективна.

²¹ ЦВК відмовила у реєстрації 17 кандидатів через недотримання ними процедурних норм. Скарг на неправомірну відмову в реєстрації подано не було.

²² 25 травня пройдуть вибори мерів деяких міст (а саме Києва, Черкас, Чернівців, Одеси, Херсона, Миколаєва, Сум і ряду малих міст по всій Україні). У період президентства Віктора Януковича результати виборів мерів у цих містах були оголошені незаконними, проте дострокові вибори були заблоковані шляхом адміністративного тиску. Управління у цих містах здійснюють секретарі мерій.

- е) 28 квітня у с. Перехрестівка (Роменський район Сумської області) погрожували групі агітаторів Олега Ляшка (Радикальна партія України), які виступали за єдність України, після чого було знищено їхнє майно. Він згорнув свою агітаційну діяльність у цій місцевості.
- ф) Також 28 квітня Михайлу Добкіну близько 250 активістів-прихильників єдності не дали вийти з літака в аеропорті Херсона. За словами працівників міліції, їм було заборонено виходити на злітну смугу, тому вони не могли забезпечити безпеку кандидата в президенти. Проти вищезгаданих активістів (їх особи досі встановлюються) порушено кримінальну справу за статтею 279 Кримінального кодексу (Блокування транспортних комунікацій шляхом влаштування перешкод, яке порушило нормальну роботу транспорту або створювало небезпеку для життя людей, або настання інших тяжких наслідків).

70. ММПЛУ висловлює занепокоєння щодо безпеки кандидатів та можливостей для ведення ними передвиборчої кампанії, а також стосовно того, як виборці можуть отримувати вичерпну інформацію про кандидатів у президенти.

71. НУО «Опора» підкреслює, що кампанія з виборів президента часто супроводжується нетерпимістю, яка може призвести до загострення соціальної напруженості та спалахів насильства. ММПЛУ стривожена повідомленнями про розміщення Олегом Ляшком біг-бордів із лозунгом «Смерть окупантам!». Такі біг-борди помічені у Чернівецькій, Івано-Франківській, Рівненській та Тернопільській областях.

72. 1 травня Олег Царьов і Наталія Королевська офіційно зняли свої кандидатури з президентських виборів²³. 16 квітня проти Олега Царьова було порушено дві кримінальні справи за статтями 109 (дії, спрямовані на повалення державної влади) та 110 (сепаратизм). Станом на 5 травня затверджений перелік кандидатів на посаду Президента України налічував 21 особу (19 чоловіків і 2 жінки).

73. 26 квітня ЦВК оголосила, що для того, щоб проголосувати на виборах Президента України українським громадянам, які мешкають у Криму, доведеться особисто зареєструватися на будь-якій виборчій дільниці материкової України не пізніше, ніж за п'ять днів до дня виборів, тобто не пізніше 19 травня. Це означає, що мешканцям Криму доведеться їхати в інший регіон двічі (для реєстрації та для участі у голосуванні) або провести там тиждень. Це – єдиний можливий варіант, передбачений для забезпечення їхньої участі. Порядок реєстрації для мешканців Криму спрощений порівняно з порядком, передбаченим для інших громадян України, які хочуть голосувати не за місцем реєстрації. Громадяни, які мешкають у Криму, не повинні надавати додаткові підтверджувальні документи. Станом на 5 травня для голосування у материковій Україні зареєструвалися 727 мешканців Криму. Понад 7 тис. внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з Криму зможуть проголосувати за місцем їхнього теперішнього проживання.

²³ Олег Царьов заявив, що вибори неможливо проводити під час «громадянської війни» у країні. Наталія Королевська обґрунтувала своє рішення тим, що вибори розділяють країну.

74. 30 квітня заступник Голови ЦВК Андрій Магера заявив, що президентські вибори будуть проведені за будь-яких обставин, а їхній результат матиме юридичну силу. Крім того, з метою запобігання порушення виборчого процесу, а також для недопущення можливих незаконних референдумів на підтримку самопроголошених «народних» республік (наприклад, Донецької народної республіки) було прийнято рішення заблокувати доступ до Державного реєстру виборців у декількох містах Донецької та Луганської областей.²⁴

Участь жінок

75. Жінки становлять 54% населення України, але вони недостатньо представлені у політиці як лідери. Україна відстає у виконанні свого зобов'язання за Цілями розвитку тисячоліття на 2015 рік, згідно з яким частка жінок на найвищих керівних посадах має становити 30%. Серед 21 кандидата у президенти тільки дві жінки. Жінки становлять лише 10% серед депутатів Верховної Ради. У нинішньому Кабінеті Міністрів серед 18 міністрів тільки дві жінки, хоча його склад був повністю переглянутий у лютому. Жінки краще представлені у місцевому самоврядуванні: 12% депутатів обласних рад; 23% депутатів районних рад; 28% депутатів місцевих рад; у сільських радах жінки становлять 50%.

76. ММПЛУ не помітила жодних дискримінаційних формулювань щодо жінок як у ході кампанії з виборів Президента України, так і під час кампанії з виборів мера Києва. При цьому, однак, не докладаються системні зусилля для просування жінок на посади у рамках виборчої кампанії, зокрема на посади членів виборчих комісій або спостерігачів на виборах. НУО повідомляють, що виборча кампанія не спрямована на просування жінок, і висловлюють занепокоєння тим, що питання гендерної рівності губиться у масштабному порядку денному реформ.

Політичні партії

77. 21 квітня В'ячеслав Пономарьов, самопроголошений мер Слов'янська, як повідомляють, заборонив у Слов'янську передвиборчу агітаційну діяльність політичних партій (промайданівських), зокрема «УДАР», «Свободи» та «Батьківщини».

78. 30 квітня Окружний адміністративний суд Києва видав рішення про припинення діяльності політичної партії «Русское единство»²⁵. Міністерство юстиції надало докази того, що лідер партії Сергій Аксьонов (нинішній «губернатор» Автономної Республіки Крим) проводив антидержавну політику, спрямовану на порушення територіальної цілісності та незалежності держави. Судове слухання у справі партії «Русский блок» має відновитися 12 травня.

²⁴ Доступ до Державного реєстру виборців у 7 містах Донецької області був заблокований 24 квітня, а у 7 містах Луганської області – 30 квітня. Доступ до реєстру в Криму залишається заблокованим з 6 березня.

²⁵ 15 квітня Міністерство юстиції подало позов про заборону діяльності політичних партій «Русский блок» та «Русское единство» в Україні. Як стверджується, керівництво цих політичних партій прагнуло насильницьким шляхом змінити конституційний лад, здійснювати заходи, що порушують суверенітет і територіальну цілісність України, незаконно захопити державну владу, вести пропаганду війни, насильства та підбурювання до етнічної, расової або релігійної ненависті – все це суперечить статті 5 Закону «Про політичні партії в Україні».

Г. Права меншин

79. 7-14 квітня 2014 р. в Україні з місією перебувала Спеціальний доповідач ООН з питань меншин Ріта Їзсяк, яка відвідала Київ, Ужгород, Одесу і Донецьк (у Крим потрапити вона не змогла). У своїй заяві для преси після завершення візиту вона заявила, що міжетнічні та міжконфесійні відносини є гармонійними, а законодавче і політичне середовище сприяє захисту прав меншин, зокрема культурних прав. Разом з тим, вона зазначила, що, враховуючи широке різноманіття груп населення в Україні, інституційна увага до питань меншин наразі не є достатньою, а в останні роки вона послаблювалася або цьому питанню надавалося дедалі менше значення. Вона заявила також, що останні події в Україні створили атмосферу невизначеності й недовіри, яка може призвести до поділу за національними, етнічними та мовними ознаками і загрожувати мирному співіснуванню, якщо цю проблему не буде вирішено. Ріта Їзсяк попередила, що в деяких районах напруженість сягнула небезпечних рівнів і має бути невідкладно розряджена.²⁶

80. МППЛУ отримала достовірні повідомлення про те, що кримські татари зазнають значного тиску, приклади якого наведені у розділі VI «Особливі проблеми в галузі прав людини в Криму».

81. Вільне користування рідною мовою у приватному та публічному житті без дискримінації має дуже велике значення. У цілому громади висловлювали задоволення тим, що створені та вільно функціонують, згідно з національним законодавством, школи або спеціалізовані класи для меншин. Вони часто відзначали, що користування мовами меншин є важливою та цінною особливістю українського суспільства й жодним чином не є несумісним із викладанням та використанням української мови як державної. Разом з тим, Спеціальний доповідач з питань меншин послалася на висловлене етнічними росіянами занепокоєння тим, що кількість російських шкіл відносно мала порівняно з їхньою чисельністю. 11 квітня, перебуваючи у Східній Україні, Прем'єр-міністр Яценюк наголосив, що Закон «Про основи державної мовної політики», так званий «закон Колесніченка-Ківалова» залишається чинним. Проте, це питання залишається спірним у Східній Україні, причому багато хто не розуміє, що питання використання мов має розглядатися по регіонах.

82. МППЛУ стало відомо про окремі випадки ворожості та дії, спрямовані проти меншин. Ці випадки залишаються поодинокими, проте вони можуть сприяти атмосфері недовіри та страху, що, у свою чергу, може спричинити дискримінацію й насильство, а потенційно і злочини на підставі ненависті.

83. МППЛУ спостерігало ряд випадків, мотивованих ненавистю до меншин:

а) 7 квітня в Одесі МППЛУ моніторила інцидент, коли могили євреїв, меморіал жертвам Голокосту і будинки поблизу синагоги були розмальовані свастикою. Як стверджують, поруч із малюнками стояв підпис «Правого сектора». 8 квітня керівники «Правого сектора» з Києва та Української національної асамблеї особисто зустрілися з головним рабином Авраамом Вольфом і запевнили його, що ці організації не причетні до вищезгаданих дій. Разом із муніципальною службою

²⁶ Заява для преси Спеціального доповідача з питань меншин від 16 квітня 2014 р., доступна за адресою <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=14518&LangID=E>.

та активістами-прихильниками єдності України вони змили малюнки з могил. Єврейська громада вважає, що ці акти були провокацією, а не масштабною погрозою. 8 квітня міліція розпочала кримінальне розслідування по даній справі за статтею 296 Кримінального кодексу (хуліганство).²⁷

- б) 15 квітня у Донецьку поблизу місцевої синагоги розповсюджувалися антисемітські листівки²⁸ з печаткою «Донецької народної республіки». Самопроголошені лідери «Донецької народної республіки» заперечували свою причетність до цього інциденту; її самопроголошений губернатор Денис Пушилін назвав цей випадок провокацією. 18 квітня Служба безпеки України повідомила, що матеріали цієї справи долучені до поточного кримінального провадження за статтями 110 (посягання на територіальну цілісність і недоторканість України) та 294 (масові заворушення).

84. В Одесі, Києві, Донецьку та Львові ММППЛУ зустрічалася з представниками єврейських громад (членами Всесвітнього єврейського конгресу, рабинами та представниками культурних центрів). На всіх цих зустрічах Місії повідомили, що, не рахуючи декількох антисемітських інцидентів, що мали місце в останні роки, єврейські громади не стикалися зі значними порушеннями чи погрозами. Проте, один із представників висловив занепокоєння тим, що політична партія – «Свобода» - котра у минулому виступала з антисемітськими заявами, зараз представлена у парламенті та уряді.

85. МППЛУ відвідала Закарпатську область, що є найбільш етнічно різноманітним регіоном України. На зустрічах з національними та етнічними меншинами не було отримано інформації, яка б свідчила, що вони стикаються з напруженістю у відносинах або з ворожим ставленням. Найбільші національні та етнічні громади (угорці, росіяни, русини, поляки та словаки) характеризували міжетнічні стосунки як позитивні. Разом з тим, МППЛУ почула від представників ромської громади твердження про те, що вони часто стикаються з дискримінацією та стигматизацією, а також зазнають довільних арештів і жорстокого поводження з боку працівників правоохоронних органів на Закарпатті. Зазвичай представники цієї громади не повідомляють про такі випадки, тому що не довіряють правоохоронним органам і побоюються подальших переслідувань.

86. У Донецькій області ММППЛУ відстежує становище ромської громади, особливо після нападу на ромське селище у Слов'янську в ніч на 18 квітня, який скоїла, як повідомляють, група озброєних осіб. Представники неурядових організацій повідомили Місії, що озброєні люди напали на сім домівок, вимагаючи віддати золото, гроші та інші цінності. Ромська рада України заявила, що цей випадок був найостаннішим нападом на цю ромську громаду за останні місяці. Одна з сімей подала скаргу до міліції. Ще два повідомлення про напади на ромські громади, отримані ММППЛУ пізніше, перевірити не вдалося. Повідомлення свідчать про те, що багато

²⁷ Кримінальний кодекс також передбачає відповідальність за такі кримінальні злочини, як наруга над могилою (стаття 297), осквернення релігійних святинь (стаття 179) і порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань (стаття 161).

²⁸ Текст листівки зобов'язував усіх євреїв Донецької області до 3 травня пройти реєстрацію, вартість якої – 30 доларів. В іншому випадку євреїв буде позбавлено громадянства і депортовано з Донецької народної республіки з конфіскацією майна.

ромських сімей, очевидно, виїхали з Словянська через незазначені причини; становище тих, хто залишається у місті, залишається неперевіраним.

87. МППЛУ отримала достовірні повідомлення про постійні випадки ворожих висловлювань, переслідувань і мотивованих ненавистю насильницьких посягань щодо лесбіянок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб (ЛГБТ), зокрема організованих групових нападів, конкретно спрямованих проти ЛГБТ, при цьому розслідування таких нападів працівниками правоохоронних органів проводяться не в повному обсязі, а засоби судового захисту для жертв обмежені. Питання захисту прав ЛГБТ постійно викривлюється та використовується політичними діячами у принизливий спосіб для дискредитації опонентів. ЛГБТ-грумада занепокоєна тим, що у політичних програмах двох правих партій – «Свободи» та «Правого сектора» (лідери обох беруть участь у президентських виборах) – чітко заявлено, що боротьба з гомосексуалізмом є однією з їхніх цілей. За повідомленнями, Комуністична партія України також робила негативні заяви стосовно сексуальної орієнтації. ЛГБТ-грумада Харкова поінформувала МППЛУ про те, що її представники отримують погрози як від радикальних правих груп, так і від проросійських рухів. Обидві сторони дуже схожі у своєму негативному ставленні до ЛГБТ і у ворожих висловленнях на їхню адресу.

88. 15 квітня з Верховної Ради був відкликаний законопроект про заборону пропаганди одностатевих відносин, спрямованої на дітей, який був засуджений правозахисними механізмами ООН, а також Радою Європи. Проте, ще один законопроект (№ 0945), що передбачає аналогічні положення, технічно залишається на розгляді, незважаючи на клопотання про його відкликання.

89. Визнаючи необхідність розбудови довіри між різними спільнотами суспільства, правозахисні НУО Донецької області докладають певні зусилля для організації дискусій, спрямованих на зламування стереотипів, існуючих у суспільстві, щодо напружених відносин між різними групами, і на започаткування діалогу. 16 квітня у Луцьку (Західна Україна) представники місцевого громадянського суспільства провели круглий стіл щодо взаєморозуміння з представниками національних меншин області. У заході взяли участь представники місцевого відділення «Правого сектора», «Громадського сектора», «Автомайдану», Російського культурного центру та Польського культурного товариства.

V. ОСОБЛИВІ ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ

A. Право на життя, свободу і особисту недоторканність

90. МППЛУ отримала достовірні відомості що зростання кількості та присутності добре організованих озброєних осіб у Східній Україні, особливо у Донецькій області, які в деяких містах формують підрозділи так званої «самооборони». Ці озброєні групи захоплюють і утримують дедалі більше громадських і адміністративних будівель, зокрема будівель Донецької обласної державної адміністрації, прокуратури, Служби безпеки України та органів внутрішніх справ у різних містах, переважно у північній частині Донецької області та у частинах Луганської області. Ці незаконні захоплення адміністративних будівель (наприклад, Донецької обласної державної адміністрації та обласного управління Служби безпеки України в Луганську) як озброєними, так і

неозброєними людьми здійснювалися з політичними вимогами щодо регіоналізації, а іноді, як повідомляють, щодо сепаратизму.

91. Деякі регіони проголосили свій «суверенітет»: наприклад, 7 квітня особами, які займають будівлю Донецької обласної державної адміністрації, було проголошено створення так званої «Донецької народної республіки»; 27 квітня аналогічне оголошення було зроблено в Луганську щодо створення так званої «Луганської народної республіки».

92. У Донецькій та Луганській областях спостерігалася мовчазна згода правоохоронних органів із незаконним захопленням і утриманням громадських і адміністративних будівель, що викликає запитання стосовно її наслідків для здійснення правосуддя та верховенства права, зокрема щодо негайного і дієвого розслідування зафіксованих злочинних дій. Це спричиняє серйозне занепокоєння щодо доступу мешканців до засобів правового захисту, належної правової процедури і загальних гарантій захисту прав людини.

93. Вищезазначене сприяло створенню ситуації, де озброєні люди, зараз організовані у незаконні групи, безкарно діють у містах і управляють ними, як, наприклад, у місті Слов'янськ, що на півночі Донецької області. Спостерігається помітне зміщення очевидного «контролю» від «політичної бази» «Донецької народної республіки» в Донецьку до «військово-оперативної бази» «Самооборони Слов'янська», розташованої у Слов'янську.

94. ММПЛУ занепокоєна підриванням захисту прав людини та гарантій основних свобод населення міста, де будівлі зайняті озброєними людьми, а також усього населення Східної України. Зокрема, ММПЛУ стурбована зростанням кількості зафіксованих випадків залякувань, переслідувань і вбивств, а також хвилею викрадень і протиправного тримання під вартою журналістів, активістів, місцевих політиків, представників міжнародних організацій та військовослужбовців.

Операція з забезпечення безпеки та правопорядку

95. Уряд уперше оголосив про проведення «антитерористичної» операції на сході України, а саме у Донецькій області, 13 квітня. Відповідна операція з забезпечення безпеки та правопорядку була припинена владою через Великодні свята й за результатами Женевської зустрічі та прийнятої на ній заяви.²⁹ Після знайдення у річці поблизу Слов'янська 19 квітня тіл (як стверджувалося, з ознаками катувань) Володимира Рибак³⁰, депутата Горлівської міської ради, та Юрія Поправка³¹, київського студента і активіста Майдану, в.о. Президента Олександр Турчинов віддав наказ відновити «антитерористичну» операцію на сході України 24 квітня.

96. 28 квітня у річці поблизу Слов'янська було знайдено тіло ще одного студента, Юрія Дяковського, зі схожими ознаками катувань. Він прибув до Слов'янська 16 квітня з трьома друзями і, як стверджується, був викрадений 17 квітня.

²⁹ Див. виноску 2.

³⁰ Пан Рибак – добре відомий прихильник єдності України – був викрадений невстановленими особами 17 квітня, і його місцезнаходження з того часу залишалось невідомим. 23 квітня Служба безпеки України розпочала розслідування за фактом його вбивства.

³¹ Пан Поправко зник 18 квітня. Як стверджується, його було піддано катуванням і утоплено того ж дня.

97. З того часу операція з забезпечення безпеки та правопорядку зосереджується саме у Слов'янську, що слугує «військово-оперативною базою» так званої «Самооборони Слов'янська». За даними правоохоронних органів України, ці групи належним чином організовані й добре озброєні, зокрема вони спромоглися збити два українські гелікоптери з переносних зенітно-ракетних комплексів. 28 квітня Міністерство внутрішніх справ повідомило, що українські сили безпеки при спробі взяти під контроль Слов'янськ захопили три блокпости та «знищили п'ятьох терористів». Таке застосування сили викликає занепокоєність щодо того, чи не можна було б використати інші, ненасильницькі засоби, згідно з відповідними міжнародними нормами та стандартами. Крім того, ММППЛУ також стурбована одержаною інформацією стосовно передбачуваних випадків насильницького зникнення у Східній Україні, які, за повідомленнями, здійснювала українська армія в рамках цих операцій. У міру продовження операцій з забезпечення безпеки та правопорядку посилюється занепокоєність щодо захисту місцевого населення.

98. 3 травня у Костянтинівці, під час операцій з забезпечення безпеки та правопорядку Служба безпеки України повідомила про наявність поранених, проте точну їхню кількість не навела. За даними місцевих джерел у Костянтинівській лікарні у результаті цих операцій були людські жертви. ММППЛУ намагається додатково перевірити цю інформацію.

99. У Краматорську, за даними Головного управління охорони здоров'я Донецької обласної державної адміністрації, у ході операції з забезпечення безпеки та правопорядку, що проводилася 3 травня, загинуло, як повідомляється, шість осіб з місцевого населення, а 15 було поранено.

100. 16 квітня при спробі захоплення місцевими проросійськими протестувальниками військової частини у Маріуполі, за повідомленнями, три особи було вбито, 13 поранено, а 63 затримано працівниками правоохоронних органів. Як стверджують, протестувальники були озброєні. За словами родичів затриманих, протестувальники не були озброєні; крім того, родичі стверджують, що правоохоронні органи вбили більше осіб, ніж зазначено вище. ММППЛУ намагається перевірити інформацію щодо цієї справи.

Протиправне тримання під вартою

101. Серйозну стурбованість викликає зростання числа випадків викрадення і протиправного тримання під вартою у східних регіонах, причому особливо часто об'єктом цих дій стають, як здається, журналісти. Контролює цю незаконну діяльність, як здається, незаконна «Самооборона Слов'янська». Інформацію про незаконно затриманих час від часу підтверджував самопроголошений мер міста В'ячеслав Пономарьов. Протиправне затримання групи військових спостерігачів ОБСЄ та п'ятьох їхніх українських колег закінчилося їхнім звільненням 3 травня, через 10 днів перебування в полоні. Одного спостерігача було звільнено в першу добу на основі медичних підстав. Незважаючи на звільнення спостерігачів, ММППЛУ зберігає серйозну стурбованість стосовно того, що інформації про зафіксовані випадки затримання мало або взагалі немає, як, зокрема, у випадку з трьома офіцерами Служби безпеки України, яких, очевидно, «Самооборона Слов'янська» досі утримує під вартою. Ці дії порушують національні закони та міжнародні норми. ММППЛУ продовжує одержувати інформацію про випадки викрадення і протиправного тримання під вартою осіб, про місцезнаходження котрих їхні родичі та колеги нічого не можуть повідомити. Станом

на 5 травня Місії було відомо про мінімум 17 осіб, яких, за повідомленнями, продовжували незаконно утримувати в Донецькій області, однак фактична кількість таких осіб може бути більшою.

102. Нижче наведені деякі приклади справ, які відстежувала і продовжує відстежувати МППЛУ:

- a) 19 квітня працівник відділу міліції на залізниці пішов з дому в Слов'янську і досі не повернувся. Відкрито кримінальне провадження за статтею 146 Кримінального кодексу (незаконне позбавлення волі або викрадення людини);
- b) 21 квітня у Краматорську озброєна група викрала працівника міліції; порушено кримінальну справу за статтею 349 Кримінального кодексу (захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника);
- c) 29 квітня місцевого активіста, як стверджують, викрали невістановлені особи; зараз його незаконно утримує озброєна група в захопленій будівлі управління Служби безпеки України в Луганську;
- d) 29 квітня озброєна група викрала члена партії «Свобода» і представника місцевої виборчої комісії в м. Костянтинівка. Наступного дня озброєна група викрала ще одного представника цієї партії. Як повідомили родичам неофіційні джерела, цих двох чоловіків незаконно тримають під вартою у Слов'янську;
- e) 2 травня у Донецьку озброєна група викрала активіста-консультанта. Його незаконно тримали під вартою, били та допитували протягом трьох днів. 5 травня його було звільнено;
- f) 3 травня у Луганську були незаконно затримані, побиті та допитані активісти-прихильники єдності. Їх звільнили 4 травня;
- g) 4 травня група озброєних осіб викрала шістьох мешканців Новгородовки (Донецька область), зокрема депутатів місцевої ради та профспілкових діячів. Їх незаконно утримували в захопленій будівлі Донецької обласної державної адміністрації, при цьому били та катували; 5 травня деяких з них було звільнено.

Затримання і випадки передбачуваного насильницького зникнення

103. МППЛУ одержала достовірні повідомлення про затримання Службою безпеки України ряду осіб і перевезення їх до Києва. Іноді протягом періоду між їхнім затриманням і підтвердженням місцезнаходження деякі з цих осіб утримувалися в умовах, рівносильних насильницькому зникненню. Нижче наведені приклади таких випадків:

- a) 26 квітня активіст підрозділу самооборони Артемівська, за повідомленням, був затриманий українськими військовими та доставлений гелікоптером у Краматорськ. Його допитали й випустили 27 квітня, тобто через день насильницького зникнення. МППЛУ поговорила з цим активістом у лікарні Артемівська, де він проходить лікування травм, одержаних під час перебування під вартою. За його словами, працівники українського спеціального військового підрозділу (як він стверджує, «Альфи») обшукали його на блокпосту, який контролювала озброєна група. Сам він, як каже, зброї не мав. У нього знайшли членський квиток українського відділення організації донських козаків. Його побили, зав'язали йому очі та доставили у Краматорськ, де допитали щодо його гаданих зв'язків із Російською Федерацією. Місцева міліція в Артемівську зареєструвала справу. Розслідування не

було розпочато, тому що він відмовився подавати офіційну скаргу, побоюючись помсти.

- б) 3 квітня Служба безпеки України затримала активіста «Донецької народної республіки» та перевезла його до слідчого ізолятора СБУ в Києві. З того часу йому висунули звинувачення за статтями 294 (масові заворушення) і 341 (захоплення державних або громадських будівель чи споруд) Кримінального кодексу. Певний час (ММПЛУ перевіряє, яким був цей термін) його родичі не мали інформації про його затримання і перевезення до київського СІЗО СБУ. Національний превентивний механізм підтвердив Місії, що стан його здоров'я задовільний і він отримує правову допомогу.

104. Павло Губарєв, самопроголошений «народний губернатор» Донецької області, був заарештований Службою безпеки України 6 березня. За словами його адвоката, спосіб здійснення його затримання містив ряд порушень вимог Кримінально-процесуального кодексу України. Разом з тим, ММПЛУ також одержала інформацію, згідно з якою це не відповідає дійсності.

В. Свобода думки і слова

105. В Україні, особливо на сході, триває боротьба за контроль над засобами масової інформації і над тим, хто і де може вести мовлення. Останнім інцидентом було захоплення 27 квітня телевізійного центру в Донецьку проросійськими протестувальниками, які вимагали повернення до трансляції російських телеканалів, що стало наслідком ухваленого раніше Київським адміністративним судом рішення про припинення їхньої трансляції та трансляцію тільки українських телеканалів.

106. Умови для журналістів, працюючих на сході України, погіршуються. Журналісти, блогери та інші працівники ЗМІ – як ті, що базуються в регіоні, так і ті, що час від часу приїздять туди – стикаються з дедалі серйознішими погрозами і актами залякування, включаючи викрадення і незаконне тримання під вартою, з боку озброєних груп. За інформацією, одержаною ММПЛУ, так звана «Самооборона Слов'янська» незаконно тримає журналістів під вартою з 15 квітня. Надходять повідомлення про те, що на блокпостах у Слов'янську є переліки журналістів та інших осіб, розшукуваних цим озброєним угрупованням, з фотографіями й особистими даними. Як стверджується, у такий спосіб затримано багато журналістів. Озброєні групи, які їх утримують, звинувачують більшість із них у роботі на ЦРУ, ФБР чи «Правий сектор» або в упередженому висвітленні подій у Слов'янську.

107. ММПЛУ відомо як мінімум про 23 журналістів, репортерів і фотографів (як іноземних, так і українських громадян), яких викрали і неправомірно утримують озброєні групи, в першу чергу в Слов'янську. Станом на 5 травня відомо, що 18 із них звільнено. Вони повідомили, що особи, яких «Самооборона Слов'янську» досі незаконно утримує, зокрема й журналісти, зазнавали жорстокого поводження.

108. Точна кількість журналістів, яких досі незаконно тримають під вартою, залишається невідомою. Станом на 5 травня ММПЛУ відстежувала справи ряду журналістів, зокрема: 1) журналіста Фонду «Відкритий діалог», який 16 квітня зник, а 6 травня був звільнений; 2) співробітницю ТБ «Прихована правда», яка зникла 20

квітня. Журналіст, якого було звільнено³², бачив їх обох у підвалі захопленої будівлі у Слов'янську; 3) журналіста львівського агентства ZIK, якого було незаконно затримано невстановленими особами 25 квітня на центральній площі Слов'янська; 4) журналіста луцької газети «Волинь Post», який зник 26 квітня у Слов'янську. Місцезнаходження принаймні двох із цих журналістів досі невідомо.

109. 2 травня декілька груп журналістів були на короткий час викрадені невідомими особами в Донецькій області: знімальна група каналів SkyNews та CBS, а також журналіст новинного веб-сайту BuzzFeed і його перекладач. ММПЛУ бесідувала з більшістю з цих постраждалих після їхнього звільнення й повернення у Донецьк. Під час незаконного тримання під вартою журналістам і місцевим працівникам зав'язували очі, їх тримали під прицілом, допитували й погрожували їм. За повідомленнями, одна журналістка зазнала сексуальних домагань.

110. ММПЛУ ретельно відстежує вплив подій у Східній Україні на найбільш уразливі групи. Напади збройної групи на ромські громади у Слов'янську, про які повідомлялося, примусили багато ромських родин залишити цей район, а інші залишаються в місті, боячись проходити через блокпости.

С. Розслідування, що стосуються подій на сході України

111. В інформації, наданій Місії Генеральною прокуратурою, зазначено, що правоохоронні органи зареєстрували 247 кримінальних проваджень у справах щодо «сепаратизму». 17 з них розслідують прокуратури Донецької, Луганської, Херсонської та Дніпропетровської областей: 8 стосуються дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (стаття 109 Кримінального кодексу) чи посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (стаття 110 Кримінального кодексу), а одне – державної зради (стаття 111 Кримінального кодексу). Решта вісім кримінальних проваджень стосуються перевищення службових повноважень (стаття 365 Кримінального кодексу) працівниками міліції у зв'язку з нібито підтримкою акту «сепаратизму» (пов'язаного зі статтею 109 чи 110 Кримінального кодексу).

112. ММПЛУ відстежує ряд випадків, коли особи були затримані за цими кримінальними провадженнями, пов'язаними з подіями на сході України. 30 квітня ММПЛУ одержала від Національного превентивного механізму інформацію стосовно десяти затриманих. У ній було зазначено, що ці особи утримуються в слідчому ізоляторі Служби безпеки України на підставі відповідних судових рішень і, за повідомленнями, мають задовільний стан здоров'я і отримують правову допомогу.

113. Крім того, ММПЛУ перевірила твердження російського сенатора, який заявив, що Павло Губарев, самопроголошений губернатор Донецької області, якого було затримано міліцією в Донецьку 6 березня і перевезено до Києва, був підданий катуванням і знаходиться у критичному стані. ММПЛУ бесідувала з адвокатом Павла Губарева і з керівником Національного превентивного механізму; обидва вони заперечили вищезгадане твердження про катування. 30 квітня адвокати пана Губарева

³² Мова йде про журналіста VICE News (США), якого затримали 22 квітня, а випустили 24 квітня.

заявили, що Шевченківський районний суд м. Києва продовжив термін затримання пана Губарева до 28 червня.

D. Економічні та соціальні права

114. Як повідомляється, державні служби в більшості міст на сході України працюють, незважаючи на захоплення громадських і адміністративних будівель. Продовжує спостерігатися вплив на доступ до послуг, надаваних державними установами мешканцям у недискримінаційний спосіб, і на якість цих послуг, зокрема у тих містах, що раніше вже контролювалися озброєними групами, або там, де адміністративні будівлі зайняті озброєними й неозброєними противниками Уряду. Присутність озброєних груп і особливо їхній контроль над такими містами, як Краматорськ і Слов'янськ, призводить до порушення у багатьох сферах повсякденного життя. Надходять повідомлення про те, що багато магазинів зачинено; державні служби, зокрема громадський транспорт, школи, заклади охорони здоров'я і медичної допомоги, працюють у повному обсязі. Деякі великі банки припинили діяльність у різних районах Східної України через численні випадки нападів на їхні відділення.

115. ММПЛУ чула про побоювання щодо поточної кризи від представниць жіночих НУО і у Києві, і у Донецьку. Сенс цих побоювань полягає у тому, що існуючий рівень участі та включення жінок до зусиль із розв'язання нинішньої кризи в Україні, особливо у східних регіонах, дуже низький. Багато хто вважає активніше залучення жінок до такої діяльності критично важливим для успіху можливих кроків із забезпечення належного врядування, дотримання прав людини та верховенства права. Необхідно проводити інформаційно-пропагандистську роботу на всіх рівнях, щоб забезпечити включення жінок у будь-які ефективні зусилля з національного примирення і діалогу.

116. Одним із необхідних кроків, згаданим, зокрема, у Донецьку, є охоплення жіночих НУО Донецької області так, щоб вони були тісніше пов'язані географічно, наприклад, з НУО у Києві – ММПЛУ сприяє налагодженню цього зв'язку. У самому Донецьку ММПЛУ залучала представницю коаліції жіночих НУО до регулярних зустрічей НУО, які Місія ініціювала з членами громадянського суспільства у Донецьку для обговорення прав людини.

VI. ОСОБЛИВІ ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМУ

117. Згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України», прийнятою 27 березня 2014 р., ММПЛУ відстежує ситуацію з дотриманням прав людини в Автономній Республіці Крим. 28 квітня набрав чинності Закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (далі – «Закон про окуповану територію»), прийнятий Верховною Радою 15 квітня. Згідно з Законом, Автономна Республіка Крим і місто Севастополь, повітряний простір над ними, внутрішні морські води і територіальне море України, в тому числі підводний простір, визначені як тимчасово окупована територія. Законом встановлено, що тимчасово окупована територія є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія законів України. Закон передбачає, що відповідальність за порушення прав людини та знищення культурної

спадщини покладається на Російську Федерацію як на державу, що здійснює окупацію, відповідно до норм і принципів міжнародного права.

118. Уповноважений Верховної Ради з прав людини повідомила, що після незаконного «референдуму» в Автономній Республіці Крим кількість людей, які звертаються по допомогу, значно зросла. Проте, станом на 7 квітня регіональне представництво Уповноваженого у Криму було вимушено припинити роботу і зачинитися через позбавлення приміщення і загалом перешкоджання його працівникам у виконанні своїх обов'язків. Представник Уповноваженого у Криму продовжує отримувати інформацію щодо Криму від правозахисників і НУО. ММПЛУ стурбована прогалиною в захисті прав людини, що утворилася в результаті закриття регіонального представництва Уповноваженого.

А. Внутрішньо переміщені особи з Криму

119. УВКБ ООН повідомляє, що станом на 29 квітня у всіх 24 регіонах України зареєстровано 7207 внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Без офіційного централізованого процесу реєстрації є побоювання, що ця цифра може не відповідати дійсності, оскільки деякі ВПО не реєструються у місцевих органах влади. Реєстрація у місцевому органі влади потрібна тільки тоді, коли люди хочуть отримати державні послуги, наприклад, медичні послуги, або зареєструватися з метою одержання житла і роботи. Більшість ВПО оселилася у Києві (1968 осіб) та Львівській області (1207); 445 осіб зареєстровано у Полтаві, 386 – у Вінниці, 374 – у Харкові, 300 – у Дніпропетровську, 243 – в Івано-Франківську, 196 – у Чернівцях. Більшість ВПО – кримські татари, проте, є повідомлення про збільшення кількості зареєстрованих етнічних українців, етнічно змішаних сімей та етнічних росіян. Більшість ВПО становлять жінки та діти.

120. Місцеві органи влади регіонів, де оселилися ВПО, намагаються забезпечувати задоволення їхніх нагальних потреб і надання їм основних послуг, зокрема житла, шкільної освіти, соціальних виплат, а у деяких випадках – роботи.

121. Поширеними проблемами, з якими стикаються ВПО, є: припинення надання соціальних виплат, зокрема пенсій, допомоги по вагітності та пологах і допомоги на дітей, та припинення доступу до них, труднощі з отриманням документів, наприклад, студентами вищих навчальних закладів, а також неможливість доступу до своїх банківських рахунків у відділеннях, розташованих у материковій Україні.

122. У Законі «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» ці особи названі «громадянами України, які переселилися з тимчасово окупованої території». Закон також регулює інші проблемні питання, що стосуються ВПО, наприклад, питання про те, як вони можуть отримувати допомогу по безробіттю, здійснювати своє право на голосування і замінювати документи, що посвідчують їхню особу. Крім того, різними міністерствами прийняті конкретні правила і процедури, що сприяють доступу осіб із Криму до освіти (у тому числі вищої), медичного обслуговування і соціальних виплат. Тим не менш, ряд важливих питань, зокрема питання реєстрації за місцем проживання та пов'язане з ним питання реєстрації підприємства, ще необхідно вирішити нормативно-правовим шляхом.

123. МППЛУ отримала повідомлення про те, що деякі ВПО планують подати клопотання про надання притулку в Європі та Туреччині; інші планують оселитися там, де живуть; є також такі, що розраховують повернутися до Криму.

В. Права мешканців Криму

124. На території Криму всупереч Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 68/262 примусово запроваджується законодавство Російської Федерації, це створює складнощі для мешканців Криму, адже російські закони мають багато відмінностей від українських. Один з конкретних прикладів стосується нинішнього стану лікування хворих на ВІЛ/СНІД у Криму. В Україні люди, які споживають наркотики, мають доступ до опіоїдної замісної терапії (ОЗТ) як невід'ємної частини масштабної реалізації програм зменшення шкоди. Ці програми є істотним елементом боротьби з ВІЛ/СНІДом та іншими інфекційними захворюваннями серед споживачів ін'єкційних наркотиків в Україні, як і в інших країнах Східної Європи. У 2013 р. Державна служба України з контролю за наркотиками повідомила, що приблизно 8000 мешканців Криму інфіковані ВІЛ/СНІДом. Станом на 1 березня ОЗТ у Криму проходило 806 осіб; станом на 6 травня програми ОЗТ у Криму припинені. Тепер більшість колишніх клієнтів ОЗТ стоять перед загрозою погіршення стану їхнього здоров'я через те, що це лікування згорнуто. Це створює особливо серйозну небезпеку для хворих на ВІЛ/СНІД, ставлячи запитання про те, як вони тепер зможуть отримати можливість пройти якісне медичне лікування.

Право на громадянство

125. Питання пов'язані з громадянством стають критично значущими після підписання угоди між Російською Федерацією та владою Криму, згідно з якою громадяни України та особи без громадянства, які постійно проживають у Криму чи в Севастополі станом на 18 березня, визнаються громадянами Російської Федерації, за винятком осіб, які в місячний термін після цієї дати заявлять про своє бажання зберегти своє чинне громадянство чи чинне громадянство своїх неповнолітніх дітей або залишитися особами без громадянства.

126. Термін відмови від російського громадянства для кримських мешканців спливає 18 квітня, і з наступного дня заяви про відмову від російського громадянства більше не приймаються.

127. МППЛУ одержала інформацію про обмеження, з якими стикаються ті кримські мешканці, які відмовляються прийняти російське громадянство: (1) період, наданий для ініціювання процедури відмови від російського громадянства (до 18 квітня), був надто коротким; (2) інструкції Федеральної міграційної служби (ФМС) Російської Федерації щодо процедури відмови з'явилися тільки 1 квітня; (3) інформація про пункти ФМС стала відома тільки 4 квітня; (4) 4-9 квітня функціонували тільки два пункти ФМС – у Севастополі та Сімферополі; (5) станом на 10 квітня працювали 9 пунктів ФМС: Севастополь, Сімферополь, Ялта, Бахчисарай, Білогорськ, Євпаторія, Саки, Керч і Джанкой; (6) деякі вимоги у процедурі відмови від російського громадянства з'явилися не відразу, як, наприклад, необхідність особистого подання заяви, а також вимога про те, що для подання заяви дитиною потрібна присутність

обох батьків. ММПЛУ занепокоєна тим, що можуть виникнути проблеми стосовно права на громадянство, і ретельно відстежуватиме всі відповідні випадки.

128. Стаття 5 Закону про окуповану територію говорить, що примусове автоматичне набуття громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території, громадянства Російської Федерації, не визнається Україною та не є підставою для втрати громадянства України.

129. ММПЛУ стурбована повідомленнями про те, що особи, які не подають заяву про прийняття російського громадянства, зазнають переслідувань і залякувань. Вкрай важливо, щоб їм були забезпечені їхні майнові та земельні права, доступ до освіти і медичного обслуговування, а пакет соціальних виплат, пов'язаних із громадянством, для них не скорочувався. Перехідний період у Криму закінчиться у січні 2015 року. Як стверджують, особи, які до того часу відмовляться прийняти російське громадянство, повинні будуть подати заяву на видачу посвідки на проживання; в іншому випадку вони можуть бути піддані депортації з території Криму.

Право на вільне пересування

130. Закон про окуповану територію містить лише незначні обмеження права на вільне пересування (іноземцям і особам без громадянства для в'їзду на окуповану територію та виїзду з неї треба буде одержувати спеціальний дозвіл). За статтею 10 Закону вільне пересування між Автономною Республікою Крим і материковою Україною дозволено всім громадянам України. 14 квітня кримська влада оголосила, що безперешкодний доступ українських громадян у Крим буде гарантований з 25 квітня.

131. Що стосується практичних аспектів, то наразі спостерігаються довгі черги на існуючій нині лінії кордону, й присутні ознаки того, що вона починає повноцінно функціонувати. Це заважає підтриманню сімейних зв'язків і ускладнює його, а також створює обмеження на вільне пересування. 25 квітня в.о. начальника Управління Федеральної міграційної служби Росії по Криму Петро Ярош оголосив про існування кордону між Кримом і материковою Україною з перевітками на 27 контрольно-пропускних пунктах.

132. 29 квітня Міністерство закордонних справ України направило Російській Федерації дипломатичну ноту протесту, заявивши, що встановлення кордону не відповідає основним принципам і нормам міжнародного права й суперечить Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 68/262.

133. 22 квітня до переліку «осіб, які ведуть антикримську діяльність, перебування яких на території Автономної Республіки Крим є небажаним», що був прийнятий «Державною Радою Криму» 27 березня, додано ще 12 прізвищ. За повідомленнями, зараз він включає 344 осіб, одна з яких – Мустафа Джемілев, колишній голова Меджлісу кримськотатарського народу.

134. 29 квітня група кримських татар повідомила, що працівники правоохоронних органів у Джанкої примусили їх зійти з поїзду, поінформували їх, що їм не дозволяється в'їзд у Крим. Очевидно, під час цього інциденту причин для цього рішення наведено не було (можливо, це була відсутність російських паспортів). ММПЛУ шукає додаткову інформацію про цей інцидент, щоб перевірити ситуацію, а

також в'яснити, чому були встановлені обмеження на вільне пересування вищезгаданих осіб.

135. 30 квітня Кабінет Міністрів України видав Наказ «Про тимчасове закриття пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю»³³, згідно з яким мають бути закриті 27 пунктів контролю. Цей наказ навряд чи матиме вплив на право мешканців Криму на вільне пересування, тому що ці пункти розташовані в аеропортах (усі рейси між Кримом і континентальною Україною скасовані після незаконного «референдуму») або у берегових пунктах в'їзду. Це, однак, у кінцевому підсумку могло б негативно вплинути на торгівлю і, отже, на економічні права.

Право на свободу думку і слова на вільний доступ до інформації

136. У квітні деякі кримські ЗМІ перенесли свої редакції на материкову частину України через побоювання за свою особисту безпеку та перешкоди, з якими вони стикалися у роботі. Це, наприклад, інтернет-портал BlackSeaNews, телевізійний канал «Чорноморка» та інтернет-портал «События Крыма».

137. Мовлення українських телеканалів у Криму припинено з початку березня, і дивитися їх можна тільки через супутник.

138. 22 квітня Лілія Муслімова, прес-секретар Меджлісу кримськотатарського народу, повідомила, що в ефірі державної телерадіокомпанії «Крим» заборонено транслювати Мустафу Джемілева та голову Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова.

139. З запровадженням законодавства Російської Федерації труднощі для кримських медіа зростають. Тепер усі ЗМІ повинні пройти перереєстрацію. Одна зі згаданих проблем, інформацію про яку необхідно перевірити, полягає в тому, що неофіційною вимогою для перереєстрації є наявність громадянства Російської Федерації у головного редактора.

140. 10 квітня українські радіостанції були вимушені призупинити свою роботу в Криму через новостворені юридичні та технічні труднощі в забезпеченні FM-мовлення на території півострова. Це, зокрема, шість станцій, що входять у групу «ТаврМедіа» (Російське радіо, Хіт FM, Kiss FM, Радіо Рокс, Relax, Мелодія), UMN Holding (АвтоРадіо Наше радіо, Європа плюс) та Business Radio Group (Радіо Шансон і Улюблене Радіо Шарманка).

Свобода асоціації

141. ММПЛУ стурбована положенням розташованих у Криму НУО, які тепер працюватимуть за законом Російської Федерації про іноземних агентів. Це може вплинути на їхню діяльність, тому що цей закон встановлює обмеження на отримання іноземного фінансування. В Україні такого закону немає.

Свобода релігії

³³ У наказі зазначено, що цей захід обумовлений загостренням ситуації у Криму, вторгненням на територію України озброєних формувань та екстремістськи налаштованих осіб, військовою агресією з боку Російської Федерації та блокуванням роботи пунктів пропуску через державний кордон, що призводить до неможливості здійснення контролю, передбаченого законодавством.

142. ММПЛУ отримала повідомлення про тривожні події щодо свободи релігії у Криму, що спостерігаються після незаконного «референдуму», проведеного 16 березня. Крім нападів на священнослужителів, про які повідомлялося і раніше, здається, що зберігається тиск на деякі релігійні громади.

143. 25 квітня Українська Православна Церква Київського Патріархату оприлюднила офіційну заяву, в якій висловила глибоке занепокоєння тим, що влада Криму не дотримується письмових домовленостей, якими гарантується безпека Кримської єпархії. У Севастополі у Київського патріархату фактично відібрано храм Святого мученика Климента Римського на території Навчального заgonу ВМС України. Російські військові, що здійснюють охорону, не пускають до храму настоятеля архімандрита Макарія (етнічного росіянина), та його парафіян. Намагання Кримської єпархії зустрітися з представниками діючої міської влади Севастополя з цього та інших питань виявилися марними. Схожа ситуація виникла з храмом Покрови Божої Матері у селищі Перевальному. За словами настоятеля і вірян, представники Української Православної Церкви Московського Патріархату чинять на них психологічний тиск. Наприклад, 13 квітня, у Вербну неділю невстановлені особи спробували завадити парафіянам увійти до храму й намагалися спровокувати конфлікт.

144. Повідомляється і про зростання тиску на мусульманські громади. Наприклад, ісламська політична група «Хізб ут-Тахрір» заборонена в Криму російським законодавством, за яким ця група оголошена екстремістською організацією. «Хізб ут-Тахрір» функціонувала у Криму понад десять років, працюючи переважно в таких сферах, як освіта і політика. За повідомленнями, більшість її членів виїхали з Криму через побоювання судового переслідування Російською Федерацією за звинуваченнями в тероризмі. Крім того, багато кримських татар, які відкрито сповідують іслам, повідомили про свої побоювання щодо того, що російська влада вважатиме їх членами цієї групи й, отже, переслідуватиме їх.

145. 22 квітня заступник голови єврейської громади «Хесед-Шахар» Борис Гельман повідомив, що невідомі осквернили пам'ятник жертвам Голокосту в Севастополі. Надписи на пам'ятнику – аббревіатура «СРСР» і радянська символіка – були зроблені червоною фарбою. Про цей випадок було заявлено у правоохоронні органи, які, за повідомленням, ведуть слідство.

С. Права корінних народів

146. Повідомлення з Криму викликають серйозну стурбованість щодо триваючих утисків кримських татар.

147. ММПЛУ одержала від Постійного комітету з міжетнічних відносин у Криму повідомлення про те, що 9 травня було осквернено пам'ятник Акіму Джемілеву, знаменитому кримськотатарському хореографу, у с. Малореченське (поблизу Алушти). «Голова Державної Ради» Автономної Республіки Крим дав указівку правоохоронним органам реагувати на будь-які повідомлення про акти вандалізму в Криму.

148. 19 квітня Рефат Чубаров, голова Меджлісу кримськотатарського народу, та Мустафа Джемілев, лідер кримськотатарського народу, заявили, що представники «підрозділів самооборони» на трасі Сімферополь-Бахчисарай біля с. Чистеньке зупинили їхній автомобіль і погрозували їм.

149. 21 квітня група невстановлених осіб, що називали себе членами «підрозділу самооборони», вдерлися у будівлю Меджлісу кримськотатарського народу та зняли український прапор, при цьому усно і фізично ображаючи жінок-співробітниць.

150. 22 квітня президія Меджлісу кримськотатарського народу оприлюднила офіційну заяву, в якій закликала кримську владу до деескалації свавілля в Криму. Як зазначено у заяві, першим кроком має бути розпуск так званої «кримської самооборони», яка вважається головним джерелом згаданого свавілля, при цьому відбувається ескалація беззаконних дій проти кримських татар.

151. Того ж дня, під час повернення Мустафи Джемілева до Києва, йому було вручено «Акт повідомлення про заборону в'їзду до Російської Федерації до 2019 р.». Спочатку цей факт заперечувався, але згодом його підтвердила Ольга Ковітіді, «сенатор» від Криму в Раді Федерації Російської Федерації.

152. 3 травня Мустафа Джемілев спробував в'їхати у Крим з материкової України через пункт пропуску Армянськ, після того, як йому 2 травня не дозволили сісти на літак Москва-Сімферополь. Традиційно кримські татари їдуть вітати свого лідера при його поверненні та в'їзді у Крим. Цього разу їх зустріли озброєні військові без чітких знаків розрізнення, які їх заблокували. Пізніше деякі з зустрічаючих кримських татар виїхали у материкову Україну. Коли процесія, очолювана панами Джемілевим і Чубаровим, знов спробувала перетнути кордон, її зупинили. Доступ до Криму пану Джемілеву був знов заборонений, і він повернувся до Києва. Прочекавши декілька годин, кримські татари повернулися до Криму, де організували мирний флешмоб, щоб привернути увагу до цього інциденту. 5 травня суд виніс рішення про накладення штрафу на двох осіб у розмірі 10 тис. руб. з кожного за участь у цьому флешмобі. За повідомленнями, ці судові слухання проводилися під суворим контролем з боку «прокуратури» Криму.

153. Далі, 4 травня Рефат Чубаров, голова Меджлісу кримськотатарського народу, був терміново викликаний до «прокурора» Криму Наталії Поклонської. Йому було видано «попередження про неприйнятність ведення екстремістської діяльності», датоване 3 травня. У документі зазначалося, що дії кримських татар на пункті пропуску через кордон 3 травня порушили російське законодавство. Оскільки ці дії координувалися Меджлісом кримськотатарського народу, то його діяльність може вважатися екстремістською. Відповідно до Федерального закону Російської Федерації № 114-ФЗ робота Меджлісу кримськотатарського народу через екстремістську діяльність може бути оголошена незаконною та припинена.

154. Ця подія викликає глибоку стурбованість, особливо беручи до уваги інші приклади³⁴ порушень прав людини щодо кримських татар.

³⁴ ММПЛУ перевіряє повідомлення про те, що на кримських татар, працюючих у правоохоронних органах або на відповідальних державних посадах, здійснюється тиск з метою примусити їх подати заяву про звільнення.

VII. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

155. За результатами моніторингу, проведеного ММПЛУ протягом звітнього періоду, УВКПЛ ООН рекомендує Урядові України та владі Криму ще раз розглянути та повною мірою виконати рекомендації, наведені у першій доповіді про ситуацію з правами людини в Україні, оприлюдненій 15 квітня. Крім того, УВКПЛ ООН надає наступні висновки та рекомендації:

Урядові України:

а) УВКПЛ ООН вітає кроки, вжиті на підтримку запуску ММПЛУ, і закликає до подальшого співробітництва з метою надання Урядові підтримки у вирішенні проблем захисту прав людини. УВКПЛ ООН запевняє Уряд у своїй незмінній підтримці в його зусиллях із вирішення проблем захисту прав людини згідно з міжнародними нормами, а також у рамках Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 68/262 і Женевської угоди від 17 квітня 2014 р.

б) Погіршення ситуації на сході України – незаконна діяльність озброєних груп, зокрема захоплення і утримання громадських і адміністративних будівель, численні порушення прав людини, такі як незаконне тримання під вартою, вбивства, катування, жорстоке поводження і утиски людей – залишаються головним чинником, що спричиняє загострення ситуації щодо захисту прав людини. Слід провести невідкладне, неупереджене і всебічне розслідування подій та насильства на сході України.

с) Усі озброєні групи повинні роззброїтися, а їхні незаконні дії повинні бути припинені, зокрема повинні бути негайно випущені всі особи, які незаконно тримаються під вартою, та звільнені зайняті громадські та адміністративні будівлі, згідно з положеннями Женевської угоди від 17 квітня. Особи, визнані такими, що озброюють та підбурюють озброєні групи й перетворюють їх на воєнізовані формування, повинні бути притягнені до відповідальності згідно з національним законодавством і міжнародним правом.

д) Операції з забезпечення безпеки та правопорядку повинні проводитися відповідно до міжнародних норм і гарантувати захист усіх осіб за будь-яких обставин. Правоохоронні органи повинні забезпечити, щоб усі затримані були зареєстровані та мали право на юридичну експертизу підстав їхнього затримання.

е) Жорстокі сутички 2 травня в Одесі призвели до загибелі 46 осіб, при цьому більше 200 було поранено, а 13 залишаються зниклими. Це, як здається, зміцнило рішучість тих, хто протистоїть Уряду та поглибило розділ між громадами. Необхідно провести незалежне розслідування вищезгаданих трагічних подій. Винуватці повинні бути притягнені до справедливого правосуддя без будь-якої вибірковості.

ф) Головним чином у результаті дій організованих озброєних груп збереження риторики ненависті та пропаганди живить ескалацію кризи в Україні, яка може поступово вийти з-під контролю. Випадки розпалювання ненависті повинні публічно засуджуватися та припинятися. Політичним лідерам слід утримуватися від використання ідей нетерпимості та висловлень, які можуть спонукати до

насильства, ворожості або дискримінації; разом з тим, вони повинні відігравати важливу роль, рішуче і швидко висловлюючись проти нетерпимості, дискримінаційних стереотипів і випадків розпалювання ненависті³⁵.

g) Зростає кількість повідомлень про утиски та залякування журналістів. Їх необхідно розслідувати та вживати відповідних заходів, щоб забезпечити відповідальність і захистити основні права і свободи людини. Слід забезпечити вільне виявлення переконань, гарантуючи журналістам можливість і безпеку для об'єктивного виконання своєї роботи.

h) У деяких великих міських населених пунктах спостерігається зростаюча тенденція до одночасного проведення мітингів супротивних груп, що часто призводить до жорстоких протистоянь і сутичок. Цю тенденцію можна зупинити, замінивши підбурювання до ненависті культурою толерантності та взаємної поваги до поглядів, що розходяться. Мирні зібрання необхідно дозволити – і як предмет міжнародного права, і як спосіб висловлення людьми своєї думки. Правоохоронні органи повинні сприяти проведенню таких зібрань, забезпечуючи захист учасників незалежно від їхніх політичних поглядів. У цьому контексті працівники правоохоронних органів повинні проходити відповідну підготовку щодо дій на мітингах і протестах згідно з нормами міжнародного права в галузі прав людини.

i) Пакет реформ у правоохоронному секторі повинен бути спрямований на зміцнення верховенства права; деполітизацію, демілітаризацію та посилення структури правоохоронних органів на основі підзвітності, прозорості та тіснішої співпраці з громадськістю та місцевими спільнотами; а також на забезпечення професіоналізму працівників.

j) Закон «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» повинен бути приведений у відповідність до міжнародних норм і стандартів.

k) Оголошені національні консультації з обговорення змін до Конституції України стосовно децентралізації державної влади слід активізувати відповідно до принципу рівного включення всіх, у тому числі національних меншин і представників громадянського суспільства, а також із забезпеченням активної ролі жінок. Слід забезпечити повномасштабну систему стримувань і противаг. Якщо цей процес проводитиметься на широкій, дорадчій та інклюзивній основі, це може бути позитивним кроком, що вестиме до деескалації напруженості та до справжнього національного примирення.

l) Ужиття заходів, зокрема публічне взяття офіційних зобов'язань щодо захисту меншин і забезпечення їхньої участі у громадському та політичному житті на основі принципів рівності та інклюзивності – гарантуючи при цьому всім членам меншин повагу до їхнього права на життя, рівність, участь у політичній діяльності, державних справах і громадському житті, а також повагу до їхніх культурних і мовних прав – значно ослабило б напруженість в українському суспільстві.

³⁵ Див. Рабатський план дій щодо заборони пропаганди національної, расової чи релігійної ненависті, яка становить підбурювання до дискримінації, ворожнечі чи насильства (A/HRC/22/17/Add.4, додаток, п. 36).

m) Центральна виборча комісія України заявила, що президентські вибори будуть проведені за будь-яких обставин, а їхній результат матиме юридичну силу. УВКПЛ ООН стурбовано тим, що кампанія з президентських виборів супроводжується нетерпимістю з боку певних сторін, при цьому мають місце випадки розпалювання ненависті, переслідувань і фізичних нападів на кандидатів у президенти, що може призвести до загострення соціальної напруженості й насильства. Вільні, чесні та прозорі президентські вибори – згідно з відповідними міжнародними стандартами – є важливим фактором деескалації напруженості та відновленню правопорядку, що уможливить мирний розвиток країни.

Владі Криму:

n) Ще раз наголошуючи на Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України», необхідно вжити заходів для захисту прав осіб, яких торкнулася зміна інституційної та правової бази, зокрема з питань, що стосуються громадянства, права проживання, трудових прав, майнових і земельних прав, доступу до охорони здоров'я і освіти.

o) Усупереч Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 68/262 на даній території примусово запроваджується законодавство Російської Федерації. Крім того, його відмінності від українських законів уже спричинили та продовжать спричиняти серйозні наслідки для реалізації прав людини і основних свобод, зокрема права на вільне виявлення переконань і свободи ЗМІ, а також права на свободу мирних зібрань, асоціацій та віросповідання.

p) Усі акти дискримінації та утисків щодо представників меншин і корінних народів – зокрема кримських татар – та інших мешканців, які не підтримали «референдум», повинні бути припинені, а всі права людини цих осіб повинні бути гарантовані.

q) Слід погодитися на розгортання незалежних та неупереджених спостерегачів у галузі прав людини, зокрема ММПЛУ.

VIII. ДОДАТОК

Концептуальна записка Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні

Вступ

Ця концептуальна записка описує задачі та напрями діяльності щодо посилення роботи УВКПЛ ООН в Україні шляхом негайного розгортання місії з прав людини.

Обґрунтування залучення УВКПЛ ООН

УВКПЛ ООН уважно стежить за подіями у країні, зокрема Верховний комісар з прав людини публічно висловила стурбованість щодо порушень прав людини, наприклад, стосовно обмежувачого закону, прийнятого парламентом 16 січня, запропонувала почати інклюзивний і сталий діалог та закликала провести розслідування випадків убивств, зникнень та інших порушень. 21 лютого у рамках Спеціальних процедур Ради з прав людини ООН також був виданий прес-реліз із засудженням надмірного застосування сили та закликом до проведення належного і неупередженого розслідування зафіксованих порушень прав людини. На даний час робота УВКПЛ ООН в Україні здійснюється через його радника з прав людини в структурі апарату Координатора системи ООН і Представництва ООН в Україні за підтримки територіального відділу Управління в Женеві.

Розгортання місії УВКПЛ ООН в Україні повністю відповідає вимогам Плану дій Генерального секретаря ООН «Права перш за все». Цей план дій також покликаний забезпечити, щоб представництвам ООН у країнах надавалася необхідна підтримка для реагування на ситуацію з правами людини, зокрема шляхом розгортання груп спеціалістів з прав людини. Залучення УВКПЛ ООН і надання інформації та проведення аналізу в галузі прав людини також дозволить ООН ужити подальших кроків для реагування на ескалацію кризи в Україні згідно з вищезазначеним планом дій.

Задачі:

- здійснювати моніторинг ситуації з правами людини в країні та готувати регулярні, точні та відкриті доповіді Верховного комісара щодо ситуації з правами людини та проблем і ризиків, що виникають;
- рекомендувати відповідним органам, ООН та міжнародній спільноті конкретні наступні дії щодо вирішення проблем захисту прав людини, запобігання порушенням прав людини та зменшення ризиків, що виникають;
- установити факти та обставини й скласти перелік передбачуваних порушень прав людини, скоєних у ході антиурядових демонстрацій та подальшого насильства у період з листопада 2013 р. до лютого 2014 р. включно;

- установити факти та обставини, що стосуються можливих порушень прав людини, скоєних у ході розгортання місії.

Напрями діяльності

Моніторинг, звітність, інформаційно-пропагандистська робота. Подання Верховному комісару регулярних довідок і аналітичних матеріалів щодо ситуації з правами людини та основних проблем, з особливою увагою до питань, які можуть вплинути на загальну ситуацію безпеки в Україні, й визначенням цих питань. Це мають бути рекомендації щодо заходів, яких повинні вживати відповідні органи влади, міжнародна спільнота і ООН у країні, а також щодо кроків, необхідних для забезпечення захисту осіб, які знаходяться в ситуації ризику.

Координація та співробітництво з іншими напрямами моніторингової діяльності в галузі прав людини. Група активно координуватиме свою роботу та співпрацюватиме з іншими підрозділами з моніторингу прав людини в країні та представниками інших міжнародних організацій (зокрема ОБСЄ/БДПЛ, Ради Європи). У подальшому необхідно буде опрацювати детальніші механізми роботи з цими суб'єктами на місцях, особливо щодо публічної звітності.

Дорадча роль для Координатора системи ООН та Представництва ООН у країні. Дана група, за підтримки радника з прав людини, надаватиме поради та рекомендації для забезпечення інтеграції заходів реагування на ключові проблеми прав людини у стратегію Представництва ООН. Зокрема, надаватимуться поради Координатору системи ООН щодо інформаційно-пропагандистських заходів, яких слід ужити з ключовими національними суб'єктами стосовно проблем у галузі прав людини. Крім того, може проводитися безпосередня інформаційно-пропагандистська робота з конкретними партнерами й зацікавленими особами, у координації з Координатором системи ООН та УВКПЛ ООН. Група також надаватиме вказівки відповідним працівникам Представництва ООН і матеріали для нарад Представництва.

Склад і розгортання місії

Місія проводитиметься групою з семи спеціалістів у галузі прав людини на чолі з керівником групи (категорія Р5). До її складу входитимуть шість спеціалістів у галузі прав людини (категорії Р4/Р3), працівники служби безпеки і адміністративний персонал. Підтримку місії надаватимуть 25 місцевих працівників.

Керівник місії базуватиметься у Києві та відповідатиме за роботу персоналу в інших п'яти містах країни: у початковому плануванні визначені Львів, Одеса, Сімферополь, Донецьк і Харків. УВКПЛ ООН прагнучиме розмістити членів своєї групи у приміщеннях ООН у цих містах, якщо вони є, або в офісах інших міжнародних організацій, зокрема ОБСЄ/БДПЛ.

Безпека

Відділ безпеки та захисту УВКПЛ ООН допомагатиме групі координувати її діяльність із Відділом безпеки та охорони ООН і надаватиме рекомендації з питань, що стосуються безпеки. У склад групи буде включений спеціаліст з питань безпеки.

Терміни роботи місії

Пропоновані терміни роботи даної місії – з середини березня, з забезпеченням безперервності розширеної присутності в галузі прав людини після від'їзду Помічника Генерального секретаря Шимоновича, на період до трьох місяців.

Фінансування

На початковому етапі фінансування надаватиметься за рахунок непередбачених і надзвичайних витрат Генерального секретаря, при цьому вживатимуться заходи для залучення додаткових джерел фінансування.

Map No. 3773 Rev. 6 UNITED NATIONS
March 2014

Department of Field Support
Cartographic Section